

104. Tiistaina 31 päivänä lokakuuta 1989

kello 14

Päiväjärjestys		Siv.
Ilmoituksia	Siv.	velukseen siirtyvän henkilökunnan ase- man järjestämisestä 3217 Hallituksen esitys n:o 164 Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 19
Kolmas käsittely:		Suuren valiokunnan mietintö n:o 138
1) Ehdotus laiksi valtion virkamies- lain 5 §:n muuttamisesta 3210		6) Ehdotus laiksi valtion virkaehto- sopimuslain 5 §:n muuttamisesta „
Hallituksen esitys n:o 139 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 54		Hallituksen esitys n:o 91 Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 9 Suuren valiokunnan mietintö n:o 139
Suuren valiokunnan mietintö n:o 134		
2) Ehdotus laiksi eräitä elintarvik- keita koskevista poikkeuksista liike- vaihtoverolakiin annetun lain muutta- misesta „		Ainoa käsittely: 7) Asetus 29 päivältä syyskuuta 1989 kauppa- ja teollisuusministeriön eräi- den virkojen perustamisesta ja lakkaut- tamisesta „
Hallituksen esitys n:o 116 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 56		Mainittu asetus (A n:o 27) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 55
Suuren valiokunnan mietintö n:o 135		
3) Ehdotus laiksi Suomen Työväen Säästöpankin muuttamisesta liikepan- kiksi 3216		8) Asetus 6 päivältä lokakuuta 1989 Kymen ja Lapin lääninhallituksen eräi- den virkojen lakkauttamisesta ja perus- tamisesta „ Mainittu asetus (A n:o 29) Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 20
Hallituksen esitys n:o 101 Pankkivaliokunnan mietintö n:o 3 Suuren valiokunnan mietintö n:o 136		
4) Ehdotus laiksi väestökirjalain muuttamisesta „		
Hallituksen esitys n:o 99 Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 18		
Suuren valiokunnan mietintö n:o 137		
5) Ehdotus laiksi lakkautettujen seu- rakuntien keskusarkistosta valtion pal-		Ensimmäinen käsittely: 9) Ehdotus laiksi puoluelain 9 §:n muuttamisesta „ Hallituksen esitys n:o 158 Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 6

	Siv.		Siv.
10) Ehdotus laiksi Norjan kanssa Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän kalastussäännön eräiden määräysten hyväksymisestä	3218	tomuksesta vuodelta 1987 (K n:o 13/1988 vp.)	3246
Hallituksen esitys n:o 53		20) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 59 hallituksen esityksen johdosta laiksi auto- ja moottoripyöräverosta annetun lain muuttamisesta (HE n:o 128)	„
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 30		21) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 60 hallituksen esityksestä laiksi luottolaitosten varoista myönnettävistä eräistä korkotukilainoista annetun lain muuttamisesta (HE n:o 162)	„
11) Ehdotukset laeiksi ympäristönsuojelua koskevista muutoksista liikevaihtoverolainsäädäntöön	3221	22) Talousvaliokunnan mietintö n:o 7 hallituksen esityksestä laiksi teurasruhojen punnituksesta annetun lain 4 §:n 2 momentin kumoamisesta (HE n:o 172)	„
Hallituksen esitys n:o 117		23) Talousvaliokunnan mietintö n:o 8 hallituksen esityksestä laiksi alkoholilain muuttamisesta (HE n:o 98)	„
Toivomusaloitteet n:ot 23, 40, 56, 67 ja 71		24) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 9 hallituksen esityksestä laiksi maaseudun pienimuotoisen elinkeinotoiminnan edistämisestä annetun lain 1 ja 10 §:n muuttamisesta (HE n:o 171)	„
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 57		25) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 10 hallituksen esityksestä laiksi vuoden 1990 maatalouslaskennasta (HE n:o 142)	„
12) Ehdotukset laeiksi osuuskuntalain, osuuspankkilain ja kaupparekisterilain 10 §:n muuttamisesta	„	26) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksestä laiksi maataloushallinnon maatilarekisteristä (HE n:o 143)	„
Hallituksen esitys n:o 42		27) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 12 hallituksen esityksestä laiksi pienviljelijäin karjantarkkailuyhdistysten ja sonninpitoyhtymien valtionavustuksista annetun lain kumoamisesta (HE n:o 146)	„
Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 10		28) Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 23 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus työministeriön eräistä virkajärjestelyistä (A n:o 25) ..	„
Esitellään:		29) Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 24 sen johdosta, että eduskunnan tie-	
13) Hallituksen esitys n:o 197 laiksi puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta	„		
14) Hallituksen esitys n:o 201 mielenterveyslaiksi	3228		
15) Hallituksen esitys n:o 202 laiksi kansanterveyslain muuttamisesta	3244		
16) Hallituksen esitys n:o 204 laiksi Ystävyyden puistosta	„		
17) Ed. Laineen ym. lakialoite n:o 93 laiksi liikevaihtoverolain muuttamisesta	3245		
18) Ed. Laineen ym. lakialoite n:o 95 laiksi polttoaineverosta annetun lain muuttamisesta	3246		
Pöydällepanoa varten esitellään:			
19) Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 31 hallituksen kehitysyhteistyöker-			

toon on saatettu asetus sosiaali- ja terveysministeriön eräiden virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta (A n:o 26) 3246

Puhetta johtaa puhemies Sorsa.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi ensimmäinen varapuhemies Hetemäki-Olander sekä edustajat Ahde, Alaranta, Antvuori, Halonen, Heikkinen, Helle, Huuhtanen, Hämäläinen, Ikkala, Järvenpää, Karkinen, Kemppainen, Knuuttila, Koistinen, Kokko, U. Leppänen, Linnainmaa, Mörttinen, Nieminen, Perho, Rehn, Saarinen, Seppänen, Tähkämaa, Väistö ja Väyrynen.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden takia ed. Mörttinen ja yksityisasioiden vuoksi edustajat Ahde, Alaranta, Heikkinen, Helle, Järvenpää, Nieminen, Väistö ja Väyrynen, ensi marraskuun 2 päivään sairauden takia ed. Kokko, virkatehtävien vuoksi ed. Kemppainen ja yksityisasioiden takia edustajat Hetemäki-Olander, Koistinen, Perho ja Saarinen, ensi marraskuun 7 päivään virkatehtävien vuoksi edustajat Antvuori, Huuhtanen, Hämäläinen, Ikkala, Karkinen, Knuuttila, U. Leppänen, Linnainmaa, Rehn ja Seppänen sekä ensi marraskuun 10 päivään yksityisasioiden takia ed. Tähkämaa.

Eduskunnan tietoon saatettu asetus

Puhemies: Ilmoitetaan, että valtion virkojen täyttämisestä eräissä tapauksissa ja eräiden asetusten toimittamisesta eduskunnalle 24 päivänä lokakuuta 1986 annetun lain 2 §:ssä säädettyssä tarkoituksessa on

Siv. eduskunnalle, puhemiehelle osoitettuna, saapunut valtion virkamieslain nojalla 13 päivänä lokakuuta 1989 annettu

Asetus merenkulkulaitoksen eräiden virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta.

Tämä asetus on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla se edustajille.

Eduskunnan tietoon saatettu valtioneuvoston päätös

Puhemies: Ilmoitetaan, että kustannustason nousun ehkäisemisestä eräissä tapauksissa 5 päivänä huhtikuuta 1974 annetun lain 3 §:ssä säädettyssä tarkoituksessa on eduskunnalle, puhemiehelle osoitettuna, saapunut sanotun lain nojalla 19 päivänä lokakuuta 1989 annettu

Valtioneuvoston päätös eräiden hedelmien tullien ja vehnägluteenin tuontimaksun väliaikaisesta muuttamisesta.

Tämä valtioneuvoston päätös on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla se edustajille.

Kirjalliset kysymykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuna, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 451, 463, 465, 466 ja 468. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. Riihijärvi: Herra puhemies! Suuri valiokunta kokoontuu ensi torstaina kello 12.

Toisen lakivaliokunnan jäsenet

Puhemies: Ilmoitetaan, että valiokunta-paikkojen järjestelyä varten pyytää ed. Mä-

kelä vapautusta toisen lakivaliokunnan jäsenyydestä. Puhemiesneuvosto puoltaa anomusta.

Anomukseen suostutaan.

Puhemies: Ilmoitetaan, että toisen lakivaliokunnan täydennysvaali suoritetaan ensi tiistain täysistunnossa. Ehdokaslistat täydennysvaalia varten on vaalisäännön 19 §:n mukaan jätettävä keskuskansliaan viimeistään ensi tiistaina marraskuun 7 päivänä kello 11.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotus laiksi valtion virkamieslain 5 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 139

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 54

Suuren valiokunnan mietintö n:o 134

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Ehdotus laiksi eräitä elintarvikkeita koskevista poikkeuksista liikevaihtoverolakiin annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 116

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 56

Suuren valiokunnan mietintö n:o 135

Puhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta, minkä jälkeen päätetään lakiehdotuksesta. Koska lakiehdotus koskee lisättyä veroa, joka on tarkoitettu kannettavaksi yhtä vuotta pitimmältä ajalta, on lakiehdotus valtiopäiväjärjestyksen 68 §:n 1 momentin

mukaan hyväksytty, jos sitä kolmannessa käsittelyssä on kannattanut vähintään 2/3 annetuista äänistä. Muussa tapauksessa lakiehdotus on rauennut ja asia on palautettava valtiovarainvaliokuntaan mainitun pykälän 2 momentissa säädetyssä tarkoituksessa.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelu:

Ed. Laine: Herra puhemies! Olisi voinut olla hyväkin, että tämän asian yli olisi hypätty, niin että tämä laki ei olisi ainakaan astunut voimaan.

Nimittäin tämä ehdotus elintarvikkeita koskevista poikkeuksista liikevaihtoveroon on olennaisessa yhteydessä keskusteluun ruoan hinnasta. Tämä on sitä koskevan keskustelun olennainen osa. Nimittäin maito- ja lihatuotteiden kuluttajahintojen, sanoin sisko, kohtuullistamiseksi on niihin kohdistuvaa liikevaihtoverotusta kevennetty alkutuotevähennyksellä. Nyt hallitus esittää jälleen kerran alkutuotevähennyksen alentamista eli maito- ja lihataloustuotteisiin kohdistuvan liikevaihtoveron kiristämistä ja siten myös elinkustannusten ja kuluttajahintojen korottamista. Kuten hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, vaikutus kuluttajahintoihin ja liikevaihtoveron lisätuottoon on 350—400 miljoonaa markkaa. Samalla hallitus ehdottaa raakakahvin maahantuonnin asettamista pysyvästi liikevaihtoverolliseksi. Hallitus itse arvioi tämän vaikuttavan liikevaihtoveroa korottavasti 250 miljoonaa markkaa. Hallituspuolueet ovat eduskunnassa runnanneet läpi liikevaihtoveron korottamisen 17 prosenttiin, mikä merkitsi 3 miljardin lisälaskua ensi vuonna kuluttajille. Kun tämä korotus otetaan huomioon nyt esillä olevan ehdotuksen kanssa, se merkitsee lähes 4 miljardin markan lisätuottoa liikevaihtoveron muodossa ja yhteensä lähes vastaavaa, ellei vielä suurempaa korotusta kuluttajahintoihin. Tällainen merkitsee vähintään tuhat markkaa perhettä kohti lisää kustannuksia.

Samaan aikaan meillä kuitenkin jatketaan teollisuusinvestointien lähes täydellistä liikevaihtoverovapautta ja jatketaan myös rakentamiseen kohdistuvaa liikevaihtoverovapautta. Lisäksi kuluttajia on päätetty rasittaa, nimenomaan asunovelkaisia, lainakorkoa

korottamalla. Samoin kotitalousenergiaan kohdistuva liikevaihtovero pidetään voimassa ja tuo rasitus kohdistuu erityisesti asumiskustannuksiin. Kaikki tämä, mistä mainitsin, vaikuttaa asumisen ja elinkustannusten kalteuteen maassamme. Samaan aikaan hallitus ei ole tehnyt mitään toimenpiteitä esimerkiksi välitys-, jalostus- ja jakeluportaan vähennän vähentämiseksi ja siten vaikuttamiseksi ruuan hintaan.

Hetken päästä täällä tullaan varmasti sanomaan, että ei liikevaihtoverorasitus kohdistu ruoan hintaan. Siltä varalta haluaisin todeta, että keskimäärin ruokatarvikkeissa liikevaihtoveron vaikutus on noin 10 prosentin luokkaa ja monissa muissa kulutustarvikkeissa 15, 17, 18 prosentin luokkaa.

Tässä yhteydessä lausun paheksumisen sen johdosta, että puhemiesneuvosto ei suostunut valtioneuvoston kyselytunnille ottamaan devan eduskuntaryhmän ehdottamaa kysymystä ruoan hinnasta, jolloin olisi voitu laajemmin käsitellä ruoan hintaa ja myös välitysportaan kustannusosuutta. Näitä kysymyksiähän on nyt päätetty ottaa jo kaiken kaikkiaan 13 eikä vielä yhtään meidän ehdottamaamme.

Herra puhemies! Edellä mainituilla perusteilla ehdotan, että esillä oleva hallituksen lakiehdotus hylätään. Samaan asiaan voimme vielä palata päiväjärjestyksen 17) kohdassa.

Ed. E. Aho: Herra puhemies! Eduskunta kävi alkutuotevähennysasiasta perusteellisen keskustelun jo toisen käsittelyn yhteydessä, joten tässä yhteydessä varsin lyhyesti enää siihen puutun. Ihmettelen vain, miten tällainen muutos hallituksessa on mennyt läpi, koska se ei käsitykseni mukaan sovi yhdenkään hallitusryhmän täällä esittämiin periaatelinjauksiin.

Mitä tulee kokoomuksen suuntaan, sieltä vaaditaan kaikissa yhteyksissä, että sekä välittömän että välillisen verotuksen Suomessa pitää yhdenmukaistua länsieurooppalaisen verotuksen kanssa. Tässä asiassa kuljemme yhä etäämmälle länsieurooppalaisesta verotuksesta, josta jo nyt olemme kaukana, koska meillä elintarvikkeiden verotus on selvästi kireämpää kuin keskimäärin Länsi-Euroopassa.

Eduskunnassa olemme ainakin joskus aikaisemmin, ehkä se jo kuuluu historiaan,

kuulleet sosialidemokraattien ja SMP:nkin huolestuneita puheenvuoroja siitä, millä tavalla verotus vaikuttaa sosiaalisesti. Tämän 350 miljoonaa markkaa maksavat hyvin huomattavalta osalta lapsiperheet, jotka myös maksavat sen 150 miljoonan markan tasausmaksun tuoton, joka valtiolle eduskunnan jo päättämällä tavalla kerätään eli 500 miljoonaa markkaa lisäkustannuksia, joista valtaosa tulee lapsiperheille, jotka ovat maitotuotteiden tyypillisiä suurkuluttajia. Mutta kukaan ei sosialidemokraattien tai SMP:n puolella ole missään yhteydessä esittänyt ainutakaan kritiikin sanaa tätä muutosta kohtaan.

Herra puhemies! Ihmettelen, miten tällainen esitys on hallituksesta voinut tulla ja miten tällaisella keskustelulla se voitaisiin hyväksyä. Tästä syystä kannatan ed. Laineen tekemää hylkäysehdotusta.

Ed. Laaksonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tässä yhteydessä kiinnittäisin myös huomiota siihen, että kokoomus on täydellisesti kääntänyt kelkkansa suhtautumisessa alkutuotevähennykseen ja kahvin liikevaihtoveron korotukseen. He ovat aikaisemmin oppositiossa ollessaan vastustaneet korotuksia, mutta nyt hallituksessa ovat hyväksymässä nämä esitykset, jotka todella merkitsevät huomattavaa lisärasitusta kansalle, 350 miljoonaa markkaa maidon alkutuotevähennyksen osalta ja 250 miljoonaa kahvin liikevaihtoveron ...

Puhemies: Pyydän edustajaa vastamaan ed. E. Ahon puheenvuoroon.

Ed. Pekkarinen: Arvoisa puhemies! Haluan lyhyesti vielä todeta, että tämän tänä päivänä eduskunnan enemmistön aivan ilmeisesti hyväksymän lainmuutoksen jälkeen Suomessa maitotuotteisiin tulee sisältymään keskimäärin 4—6 prosenttia liikevaihtoveroa tai välillistä veroa ylipäänsä yhteensä.

Todellakin, kuten ed. E. Aho edellä totesi, Suomi lähtee tässä asiassa kovasti eri urille verrattuna siihen, mikä on yleinen käytäntö esimerkiksi Keski-Euroopan maissa, missä eräissä maissa elintarvikkeiden välillisen veron määrä on 0 prosenttia ja useimmissa muissa välillisen veron määrä liikkuu 5:n ja 9 prosentin välillä. Meillä on siis näiden korotusten jälkeen elintarvikkeissa keskimäärin

laskentatavasta hieman riippuen 13—15 prosenttia välillistä verotusta. Pari viikkoa sitten tekemällään maidon tasausmaksupäätöksellä ja tällä päätöksellä, mikä nyt kohta syntyy, hallitus on kiristämässä puolella miljardilla markalla yksin maitotuotteiden verotusta ja nostamassa samalla määrällä näiden välttämättömyyshyödykkeiden hintaa. Se on kyllä aika lailla väärin.

Minä ymmärrän kyllä, että sosialidemokraattien ja kokoomuksen keskuudessa tämäntoinen toimintalinja saa kannatusta ja hyväksyntää, mutta perin vierasta nimenomaan SMP:n aikaisemman toiminnan kannalta on nähdä ja kuulla nyt, kuinka SMP on hyväksymässä tällaisia ratkaisuja. Olisi kovasti paikallaan, että SMP:ssä ne voimat, joita tiedän siellä olevan, ryhdistäytyvät ja panevat omat edustajansa tasavallan hallituksessa kuriin ja järjestykseen.

Ed. Astala: Arvoisa puhemies! Pahojen poikien tukkaan on kautta vuosien käyty kiinni ja annettu tukkapöllyä pahoista teoista. Nyt olisi käytävä arvoisien valtiovarainministeriön virkamiesten, ensimmäiseksi ministeri Liikasen, tukkaan kiinni ja annettava tukkapöllyä nimenomaan ruuan hinnan nostamisesta.

Ministeri Liikanen on kyllä vaatinut puheissa ruuan hinnan laskemista. Hänen esityksestään kuluttajilta on kuitenkin jo päätetty ulosmitata noin 3 miljardia markkaa 1 prosentin liikevaihtoveron korotuksella, nyt maidon alkutuotevähennyksen supistamisella 350 miljoonaa markkaa ja kahvin panemisella kokonaan liikevaihtoverolle 250 miljoonaa markkaa. Siis runsaasti 3,5 miljardia markkaa tulee laskuna valikoimattomasti kuluttajille niin, että heidän tulojaan ei oteta huomioon. Rasitus kohdistuu siis voimakkaimmin erityisesti pieni- ja keskituloisiin.

Merkillepantavaa on, että samaan aikaan suurituloisten tuloveroa ja yhtiöiden veroja ollaan alentamassa. Merkillepantavaa on myöskin se, että ministeri Liikanen on suositellut kuluttajille tinkimistä kassoilla. Kasathan ovat täysin syyttömiä hintojen kalleuteen. Onkohan tämä seikka jäänyt jotenkin epäselväksi ministerille? Sen sijaan pitäisikin kehottaa kuluttajia käymään nimenomaan niiden päättäjien tukkaan kiinni ja antaa pölytystä niille, jotka ovat nostamassa hintoja, kuten eduskunnan enemmistö aikoo

tänään tehdä. Kuluttajien kukkarosta ollaan siis jälleen ulosmittaamassa, vaikka samaan aikaan puhutaan ja vaaditaan hintojen laskemista.

Toverit sosialidemokraatit ovat nyt ujutaneet itsensä päätöksenteossa pahaan umpikujaan. Kansallisesta kokoomuksesta ei sinänsä kannata puhua. Heillehän sopii ilman muuta hintojen korotukset. Tosin kaukaisena kaikuna on mielessä muistikuva siitä, että joskus menneinä vuosina kokoomuskin vastusti mm. kahvin pysyvää liikevaihtoveroa. Mutta menneitä ovat ne ajat.

SKDL:n eduskuntaryhmä ei voi olla hyväksymässä nyt käsittelyssä olevaa lakiesitystä, ja olemme siis sen hylkäämisen kannalla.

Merkillepantavaa, arvoisa puhemies, on myös se, että ministeri Liikanen ei ole täällä keskuudessamme puolustamassa ja vastaa-massa lakiesityksestään. On kai niin, että hämärit teot eivät salli päivänvaloa.

Ed. Mönkäre (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Nykyinen liikevaihtoverojärjestelmä ja sen keventäminen ei tule johtamaan elintarvikkeiden hintojen alennukseen. Tälläkin hetkellä elintarvikkeiden liikevaihtovero on jo alempi kuin muu liikevaihtovero ja yhteiskunta tukee elintarvikkeita ja elintarvikkeiden hinnanmuodostusta siinä jo usealla miljardilla markalla vuodessa. Liikevaihtoveron poistaminen johtaisi lisätukeen, mutta ei johda elintarvikkeiden hintojen alennukseen.

Alkutuotevähennyksen lisääminen ei vuo-siin ole enää johtanut elintarvikkeiden hintojen alennukseen. Tiettyä rehellisyyttä tässä keskustelussa kyllä kaivataan.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Mönkäre, jos oikein kuulin, puheenvuorossaan väitti, että liikevaihtoveron helpotuksella ei alenneta elintarvikkeiden hintoja. Itselläni on käytettävissä laskelma, jonka mukaan mm. herne-keiton hinnassa on 13,1 prosenttia liikevaihtoveroa, samalla tavalla jogurtin hinnassa on 9,7 prosenttia jne. Eli ihan selkeästi laskelmin voidaan osoittaa, että jos pääsemme liikevaihtoverojärjestelmässä Englannin tasolle, missä se on nolla, niin toki tämä prosenttiosuus elintarvikkeiden hinnasta silloin putoaa pois eli hinnat laskevat.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Vihereätkin ovat hallituksen lakiehdotusten hylkäämisen kannalla.

Ihan lyhyesti toteamme, että talouspoliittisia perusteita näille lakiehdotuksille ei ole kukaan esittänyt, ei hallitus itsekään. Toiseen kysymys on erittäin epäsosiaalisesta ratkaisusta. Ei esitetä mitään kompensoivia tulonsiirtoja, jotka kohtaantuisivat oikeudenmukaisella tavalla, jos näin menetellään kuin hallitus esittää. Ylipäätään Suomessa ruoka on liian kallista. Siihen vaikuttavat kaikki ne osatekijät, jotka täällä on todettu, myös liikevaihtovero, jolloin voidaan vaikuttaa kaikkiin osatekijöihin, myös liikevaihtoveroon, mieluiten poistamalla se elintarvikkeista.

Ed. Sasi: Herra puhemies! Tosiasia tämän hallituksen lakiesityksen osalta on se, että liikevaihtoverotus peruselintarvikkeissa ensi vuonna kevenee verrattuna tähän vuoteen. Jo tänä vuonna on voimassa 1,6-kertainen palautus, mutta kun liikevaihtovero nousee 17 prosenttiin ensi vuonna, merkitsee se sitä, että tuki maataloustuotteille tätä myötä myös nousee, jolloin elintarvikkeiden liikevaihtoverotus ensi vuonna kevenee aavistuksen verran siitä, mitä se on tänä vuonna.

Toinen tosiasia on se, että kun valtiovarainministeriössä on tehty laskelmia, niin 1,9-kertaisella palautuksella on täysmaidon liikevaihtoverotuki 6,4 prosenttia, mutta 1,6-kertaisella palautuksella 2,2 prosenttia, eli täysmaidon hintaan edelleen sisältyy liikevaihtoverotukea. Eli siinä ei ole liikevaihtoveroa vaan tukea, joka annetaan liikevaihtoveron palautuksen muodossa.

Täällä on myös vaadittu yhtenäistämistä eurooppalaisiin järjestelmiin. Minä en ainaakaan tiedä mitään muuta Euroopan maata, missä olisi tällainen elintarvikkeiden alkutuotevähennys. Tietysti jos yhdenmukaistamista halutaan, kaiketi tämä vähennys juuri pitäisi poistaa, eli palautus olisi 0-kertainen. Tällöin tietysti voitaisiin harkita sitä, että elintarvikkeissa siirryttäisiin eri verokantaan liikevaihtoverotuksessa kuin yleinen verokanta.

Haluaisin vielä korostaa lopuksi sitä, missä on mahdollisuuksia, jos puhutaan elintarvikkeiden hinnoista: nimenomaan väliporissa, kilpailun lisäämisessä ja väliporaa hinnoitteluun puuttumisessa. Tosiasia on

kyllä se, että mitä enemmän elintarvikkeille annetaan verotukea, sitä tehokkaammin se verotuki hukkuu jonnekin.

Ed. Pekkarinen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Mitä ensinnäkin tulee siihen, keveneekö vai lisääntykö verotus elintarvikkeissa ja maitotuotteissa, tämän hallituksen toimesta edellisen vuoden aikana kaksi kertaa huononnettiin alkutuotevähennystä ja laskettiin alkutuotevähennys 1,9-kertaisesta 1,6-kertaiseksi tälle vuodelle. Nyt hallitus aikoo jatkaa ensi vuonna samaa menettelyä. Väite siitä, että tämän hallituksen toimesta tullaan näin rasittaneiksi maitotuotteita liikevaihtoverolla 350 miljoonalla markalla pitää minun ymmärtääkseni aivan ehdottomasti paikkansa. Siihen verrattuna, mistä tämä hallitus lähti tätä menettelyä muuttamaan, veron kiristyminen on 0,3 prosenttiyksikköä alkutuotevähennyksessä, mikä markoissa merkitsee vuositasolla 350 miljoonan markan lisärasitetta maitotuotteisiin.

Mitä tulee vielä siihen, onko maitotuotteissa tämän muutoksen jälkeen liikevaihtoverotukea vai ei, keskimäärin maitotuotteisiin jää välillistä veroa meille annetun selvityksen mukaan 4–6 prosenttiyksikköä. Tästä on erilaisia käsityksiä eri asiantuntijoilla, mutta keskimäärin maitotuotteissa voidaan varmuudella sanoa olevan välillistä veroa tämän muutoksen jälkeenkin. Pelkän maidon osalta, ihan raakamaidon osalta, voi olla niin, että tilanne on suurin piirtein plus miinus nolla. Mutta kun katsotaan kaikkia maitotuotteita, niiden kohdalla ollaan selvästi tilanteessa, jossa niihin sisältyy välillistä veroa useamman prosenttiyksikön osalta.

Laine (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Sasi suoritti äsken todellisen harhautusyrityksen, ja ed. Pekkarisen puheenvuoro osoitti, että ed. Sasi ei onnistunut. Sitä paitsi kyllä minä luotan enemmän hallituksen esitykseen kirjattuihin tietoihin kuin valtiovarainvaliokunnan verojaoston puheenjohtajan lausumaan. Nimittäin selvästi hallituksen esityksessä sanotaan, että maidon korotetun alkutuotevähennyksen alentaminen 1,9-kertaisesta 1,6-kertaiseksi lisää liikevaihtoveron tuottoa noin 350 miljoonaa markkaa vuodessa, siis lisää liikevaihtoveron tuottoa eikä suinkaan vähennä.

Sitä paitsi, ed. Sasi, jos tämä esitys nyt hylättäisiin, alkutuotevähennys olisi 1,9-kertainen eli vaikutus olisi juuri nuo 350 miljoonaa, ja sitten vielä 250 miljoonaa vaikuttaisi kahvin maahantuontiin nyt kohdistettavan liikevaihtoveron jääminen perimättä. Sitä paitsi, ed. Sasi, te olitte korottamassa liikevaihtoveroprosentin 17:ään. Kun sekin otetaan huomioon, sen kokonaisvaikutus on, kuten aiemmin sanoin, 3 miljardia ensi vuonna.

Ed. Sasi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Laineelle haluan todeta, että tosiasia kuitenkin on, että jos verrataan vuosia 1988 ja 1989, näiden peruselintarvikkeiden liikevaihtoverotus kevenee. On totta, että jos verrataan vuoden 1987 ja 1990 tilannetta — vuonna 1987 palautuskerroin oli 1,9 — niin vero kiristyisi noin 300 miljoonaa markkaa, mutta vuodenvaihteen tilanne on se, että verotus aavistuksen verran kevenee.

Haluaisin myös korostaa sitä, että mielestäni tämä keskustelu selvästi osoittaa sen, että maatalouden kaikki tuet ja kaikki veromuodot pitäisi perusteellisesti tutkia ja katsoa, että saataisiin kokonaan uusi järjestelmä, joka toimisi kuluttajan etujen mukaisesti.

Ed. E. Aho (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Sasille toteaisin, että tämä ei ole maatalouden tukea, tämä on kuluttajien tukea. Tällä tavalla yritetään pitää huoli siitä, että kun kuluttaja ostaa maitotuotteen, siihen ei sisältyisi jalostuksesta aiheutuvia liikevaihtoveroja. Se on tämän lain tarkoitus, ei maatalouden tukeminen. Siitä tässä ei ole ollenkaan kysymys.

Miksi meillä on tällainen järjestelmä, sen ed. Sasi itsekkin varmasti tietää. Meillä on tällainen liikevaihtoverojärjestelmä. Kaikialla muualla Euroopassa sama asia tehdään sillä, että on menty kahteen eri verokantaan ja sovelletaan peruselintarvikkeisiin hyvin alhaista verokantaa. Ja niin kuin täällä on monesti todettu, Englannissa ja Irlannissa sovelletaan nollaverokantaa, ei veroteta lainkaan, jolloin ne ovat kokonaan puhdistetut välillisestä verotuksesta.

Mitä tulee siihen, miten nyt tehtävä muutos vaikuttaa ensi vuonna elintarvikkeiden verotukseen, tuo oli juristeriaa, mitä ed. Sasi

esitti. Tosiasia on se, että jos tämä lakiehdotus hyväksytään, se merkitsee sitä, että tulee 350 miljoonan markan lisäkustannus kuluttajille verrattuna siihen, että tätä lakiehdotusta ei hyväksyttäisi. Tämä on hyvin yksinkertaista matematiikkaa. Niistä 350 miljoonasta markasta suurimman osan maksavat lapsiperheet, ne jotka ovat maitotuotteiden kaikkein suurimpia kuluttajia. Minä en ymmärrä, miten tämä voi olla järkevää. Miksi tällaista pitää välttämättä olla ajamassa? Siihen ed. Sasin puheenvuorossa ei tullut minkäänlaista vastausta.

Ed. Rusanen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! On aivan totta, mitä ed. E. Aho sanoi, että tämän liikevaihtoverojärjestelmän puitteissa ei elintarvikkeista liikevaihtoveroa saada puhdistetuksi. Haluaisin kuitenkin korostaa sitä, että ed. E. Ahon puolueen ollessa hallituksessa useita vuosikymmeniä, ennen kuin Holkerin hallitus aloitti toimintansa, heillä olisi ollut tilaisuus ja oli lukemattomia komiteoita ja toimikuntia ja mietintöjä, joissa ehdotettiin järjestelmän muutosta sellaiseksi, että peruselintarvikkeita olisi voitu kohdella liikevaihtoverotuksessa toisella tavoin.

Kuitenkaan tällaiseen konsensukseen ei aikaisempienkaan hallitusten aikana ei ole päästy. Katsoisin, että ne askeleet, joita nyt Holkerin hallituksen aikana on tehty, ovat olleet ainakin jo oikeamman suuntaisia ja liikkumassa siihen suuntaan, että järjestelmää kokonaisuudessaan voitaisiin Suomessa muuttaa, jolloin kysymys liikevaihtoveron kohdentamisesta elintarvikkeisiin voidaan ottaa kokonaan uudelleen tarkasteluun.

Ed. Pekkarinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On tietysti totta, että jo aikaisemminkin koko liikevaihtoverojärjestelmän remontti olisi ollut suotavaa ja tarkoituksenmukaista saada aikaan. Sitä on itse asiassa tehty kaiken aikaa. Mutta sen kanssa ei mielestäni ole mitään tekemistä sillä, että tässä hallitus lähtee välttämättömyyshyödykkeiden verotuksen kiristämisen tielle. On kaksi erilaista järjestelmää, niin kuin ed. E. Aho edellä totesi, joko kaksi erilaista verokantaa tai ylimääräinen alkutuotevähennys, jolla elintarvikkeista välillinen vero poistetaan. Meillä on ollut ylimääräinen alkutuotevähennys. Minusta se on toiminut aika

hyvin. Siihen nähden on varsin käsittämätöntä se, että hallitus lähtee, niin kuin ed. Rusanen sanoo, ”kehittämään” tätä järjestelmää. Hallitus lähtee kiristämään tämän järjestelmän kautta elintarvikkeiden verotusta, ja se on se varsinainen väärä ratkaisu ja väärä linjavalinta, minkä Holkerin hallitus on toiminnassaan omaksunut.

Ed. Riihijärvi: Herra puhemies! Tähän maahan on kymmenien vuosien aikana rakennettu maatalouden subventio, hirmuinen rakennelma, jota nyt ollaan vähitellen purkamassa. Ei ihme, että erikoisesti keskusta on hyökännyt tätä vastaan, koska tällä maatalouden tukirakennelmalla on tässä maassa ennen kaikkea pönkitetty elintarviketeollisuutta ja rehuteollisuutta. Tässä ei ole oltu kuluttajan eikä tuottajan asialla. Maidon alkutuotevähennys, joka liikevaihtoverouudistuksen myötä poistuu, on ollut vain meijereitä ja ennen kaikkea Valiota hyödyttävä järjestelmä. Tässä ollaan hiukan korjaamassa niitä virheitä, joita maatalouden tukitoimilla tässä maassa on aiheutettu.

Ennen kaikkea täällä on pönkitetty kymmeniä vuosia elintarviketeollisuutta ja rehuteollisuutta ja viljelijät ja kuluttajat ovat saaneet maksaa viulut. Ed. Pekkarinen sanoi aivan oikein, että maitoon tämä ei sinänsä vaikuta. Se merkitsee sitä, että liikevaihtoveron muutos ei aiheuta tuottajalle kuluja, ei myöskään kuluttajalle. Vastuun tästä joutuvat kantamaan ennen kaikkea meijerit: Valio ja maidon jalostajat. On aika heidänkin ottaa vastuunsa elintarvikkeiden korkeasta hinnasta.

Ed. E. Aho: Herra puhemies! Ajattelin, että tämä keskustelu olisi voinut jo päättyä, mutta ed. Riihijärven puheenvuoron jälkeen ei voi olla sitä jatkamatta, sillä siinä ei ollut a:ta eikä ö:tä kohdallaan. Kysymys ei ensinnäkään ole maatalouden subventiosta, vaan järjestelmästä, niin kuin aikaisemmin jo sainoin, jolla kuluttajille yritetään maitotuotteet tehdä mahdollisimman edullisiksi. Ed. Riihijärvi, viljelijät hyötyvät tästä korkeintaan sillä tavalla, että maitotuotteiden kulutus pysyy korkeammalla, kun ne ovat halvempia. Kun lapsiperheillä on paremmat mahdollisuudet niitä kuluttaa, jotka ovat suuria kuluttajia, niin se on tietysti viljelijänkin etu

sillä tavalla, että maitotuotteille tulee kysyntää. Muulla tavalla tämä ei hyödytä suoraan viljelijöitä.

Mitä tulee maidon alkutuotevähennykseen, nyt sitä ei poisteta, vaan sitä esitetään alennettavaksi tavalla, joka johtaa siihen, että Valio, meijerit tai teollisuus eivät menetä yhtään mitään, eikä tässä menetä maatalouskaan mitään. Menettäjiä ovat suomalaiset kuluttajat, jotka joutuvat maksamaan samoista tuotteista enemmän kuin joutuisivat maksamaan, jos alkutuotevähennys säilytettäisiin 1,9-kertaisena. Menettäjiä, ed. Riihijärvi, ovat lapsiperheet, maidon ja maitotuotteiden kuluttajat.

Mitä tulee maitoon ja ed. Pekkarisen puheenvuoroon, tässä yhteydessä siihen lyhyesti vastaan: Tämä koskee maitoa, tämä koskee kaikkia maitotuotteita riippuen jalostusteesta. Jos jalostusaste on alhainen, alkutuotevähennyksen merkitys on suurempi. Jos jalostusaste on korkea, alkutuotevähennys ei edes riitä poistamaan liikevaihtoveroja, vaan silloin hintaan jää edelleen veroja. Ed. Riihijärven puheenvuoro todella sisälsi äärettömän paljon virheellisyyksiä.

Ed. Mattila: Herra puhemies! Pyysin puheenvuoron ed. Riihijärven puheenvuoron aikana ihan sen vuoksi, että sain sen käsityksen, että ed. Riihijärvellä ei ole riittävää tietoa, miten alkutuotevähennys vaikuttaa. Minusta on oikein, että asia pyritään oikaisemaan, ja toivoisin, että mahdollisimman moni edustajista paneutuisi itse järjestelmän sisältöön.

Tällä hetkellä alkutuotevähennyksen osuus vaikuttaa yhteiskuntaamme niin, että lähes 2/3 kohdistuu kuluttajahintojen alentamiseen. Minusta tämä on se peruste, joka täytyy huomata. Liikevaihtoverotuksen uudistamisella vaikutetaan juuri tähän 2/3:aan, jota vastaan on tultu elintarvikkeiden hinnoissa, ja tätä lohkoa ollaan nyt nostamassa. Mielestäni tässä on täydellinen ristiriita elintarvikkeiden hintojen alentamisessa puheiden ja käytännön tekojen välillä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Keskustelussa on ed. Laine ed. E. Ahon kannattamana ehdottanut, että lakiehdotus hylättäisiin.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Joka hyväksyy lakiehdotuksen, äänestää "jaa"; joka ei sitä hyväksy, äänestää "ei". Jos vähintään 2/3 annetuista äänistä on jaa-ääniä, on lakiehdotus hyväksytty, mutta muuten se on rauennut.

"Jaa" äänestävät seuraavat edustajat:

Aaltonen, Ahonen, Aittoniemi, Ajo, Ala-Harja, Alho, Backman, Björklund, Björkstrand, Bärlund, Donner, Dromberg, Elo, Gustafsson, Hacklin, Hietala, Hilpelä, Hokkanen, Holvitie, Hurskainen-Leppänen, Häkämies, Jaakonsaari, Jansson, Joenpalo, Jouppila, Joutsensaari, Jurva, Järvisalo-Kanerva, Jääskeläinen, Kalliomäki, Kanerva, Kasurinen, Kautto, Kekkonen, Kettunen, Kohijoki, Korkia-Aho, Kärhä, Lahti-Nuuttila, M. Lahtinen, Lamminen, Lapiolahti, Laurila, Lax, Liikanen, Lindroos, Louvo, Luttinen, Malm, Melin, Metsämäki, Mieltinen, Myller, Mäkelä, Mäki-Hakola, Mäkipää, Mönkäre, Niinistö, Nordman, Nyby, Nyman, Ollila, Paakkinen, Paasilinna, Paasio, Paavilainen, Pesola, Pietikäinen, Pohjanoksa, Pohjola, Puhakka, Puisto, Puolanne, Rajamäki, Ranta, Rantanen, Rauramo, Renlund, Riijijärvi, Rinne, J. Roos, T. Roos, Rusanen, Saastamoinen, Salolainen, Sasi, Savela, Savolainen, Siitonen, Skinnari, Särkijärvi, Taina, Taxell, Tiuri, Turunen, Tykkyläinen, Törnqvist, Uosukainen, Urpilainen, Valli, Valo, Varpasuo, Vastamäki, Wasz-Höckert, Westerlund, Viljanen, Vistbacka, Vähänäkki ja Zyskowitz.

"Ei" äänestävät seuraavat edustajat:

E. Aho, R. Aho, Almgren, Andersson, Anttila, Apukka, Astala, Fred, Haavisto, Hautala, Ikonen, Isohookana-Asunmaa, Jokinen, Jokiniemi, Juhantalo, Jätteenmäki, Kankaanniemi, Kauppinen, Kietäväinen, Kuuskoski-Vikatmaa, Kääriäinen, Laaksonen, P. Lahtinen, Laine, Lehtosaari, P. Leppänen, Löyttyjärvi, Maijala, Mattila, Moilanen, Männistö, Paloheimo, Pekkarinen, Peltari, Pesälä, Pokka, Pulliainen, Renko, Ryyänen, Röntynen, Saari, Sarapää, Sillanpää,

Siuruainen, Soininvaara, Stenius-Kaukonen, Säilynoja, Tenhiälä, Tennilä, Uitto, Wahlström, Vihriälä, Virolainen, Vähäkangas ja Väänänen.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat edustajat:

Ahde, Alaranta, Antvuori, Halonen, Heikkinen, Helle, Hetemäki-Olander, Huuhtanen, Hämäläinen, Ikkala, Järvenpää, Karkinen, Kemppainen, Knuuttila, Koistinen, Kokko, Laitinen, U. Leppänen, Linnainmaa, Loukoski, Mörttinen, Nieminen, Perho, Puska, Pystynen, Rehn, Saapunki, Saarinen, Seppänen, Suominen Tähkämaa, Viinanen, Vuoristo, Väistö ja Väyrynen.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 109 jaa- ja 55 ei-ääntä; poissa 35. (Koneään. 1)

Lakiehdotus on rauennut.

Asia palautetaan valtiovarainvaliokuntaan.

3) Ehdotus laiksi Suomen Työväen Säästöpankin muuttamisesta liikepankiksi

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 101

Pankkivaliokunnan mietintö n:o 3

Suuren valiokunnan mietintö n:o 136

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

4) Ehdotus laiksi väestökirjalain muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 99

Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 18

Suuren valiokunnan mietintö n:o 137

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Ehdotus laiksi lakkautettujen seurakuntien keskusarkistosta valtion palvelukseen siirtyvän henkilökunnan aseman järjestämisestä

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 164

Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 19

Suuren valiokunnan mietintö n:o 138

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

6) Ehdotus laiksi valtion virkaehtosopimuslain 5 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 91

Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 9

Suuren valiokunnan mietintö n:o 139

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

7) Asetus 29 päivästä syyskuuta 1989 kauppa- ja teollisuusministeriön eräiden virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta

Ainoa käsittely

Mainittu asetus (A n:o 27)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 55

Puhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 55.

Keskustelua ei synny.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

8) Asetus 6 päivästä lokakuuta 1989 Kymen ja Lapin lääninhallituksen eräiden virkojen lakkauttamisesta ja perustamisesta

Ainoa käsittely

Mainittu asetus (A n:o 29)

Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 20

Puhemies: Käsittelyn pohjana on laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 20.

Keskustelua ei synny.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

9) Ehdotus laiksi puoluelain 9 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 158

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 6

Puhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 6.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

10) Ehdotus laiksi Norjan kanssa Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän kalastussäännön eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 53

Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 30

Puhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 30.

Keskustelu:

Ed. Pokka: Herra puhemies! Perustuslakivaliokunta esittää Suomen ja Norjan välillä solmitun Tenojoen kalastussopimuksen käsittelemistä perustuslain säätämisyjärjestyksessä, koska sopimus valiokunnan mielestä loukkaa mm. Tenojoen vesialuetta omistavien saamelaisten oikeuksia. Perustuslakivaliokunta on erittäin laajassa ja perusteellisessa lausunnossaan havainnut valtioiden välillä tehdyssä sopimuksessa useita sellaisia kohtia, jotka ovat ristiriidassa perustuslakimme kanssa.

Kun valiokunta on aikaisemminkin käsitellyt Tenojoen sopimusta ja aikaisemmillä kerroilla sopimuksen voimaannapolaki on voitu hyväksyä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, siis sellaisessa, jossa täällä yleensä valtioiden välillä tehdyt sopimukset voimaansaatetaan, on pakko kysyä, mikä on muuttanut tilanteen. Kysymys tässä on pohjimmiltaan saamelaisten oikeuksista ja niiden tunnustamisesta meidän maassamme. Haluan jo lakiesityksen ensimmäisessä käsittelyssä kertoa hiukan tarkemmin niistä ajatuksia, joita valiokunnalla on ollut.

Kun Tenojoen kalastuksen sääntelyyn 1970-luvulla nykymuodossa lähdettiin, uskottiin yleisesti, että kysymys on valtion vesialueesta. Valtio säätelee oman vetensä käyttöä. Näin ollen paikallisella väestöllä kuten saamelaisilla ei ole oikeastaan osaa eikä arpaa vaikuttaa siihen, miten valtio omat asiansa hoitaa. Sitten alueella

suoritettiin vesipiirin rajankäynti. Se on kailta osin saavuttanut lainvoiman. Tämä rajankäynti on osoittanut, että valtion omistus Tenojoessa on erittäin vähäinen. Paikalliset saamelaiset omistavatkin Tenojoesta yli 2/3.

Kun kalastussääntöä ja sopimusta edellisen kerran erittäin perusteellisesti käsiteltiin vuonna 1982 eli viisi vuotta sitten, sekä oikeuskansleri, maan hallitus että eduskunnan perustuslakivaliokunta edellyttivät, että jatkossa, kun Tenojoen kalastusta säännellään, Tenojoen vaikutuspiirissä asuvan pääasiassa saamelaisväestön oikeudet on turvattava samalla tavalla kuin hallitusmuodon 5 ja 6 §:ssä muutoinkin Suomen kansalaisten oikeudet on turvattu.

Vuoden 1982 eduskuntakäsittelyn jälkeen maa- ja metsätalousministeriö asettikin laajan viranomaisista ja Utsjoella toimivista kalastuskunnista kokoonpannun toimikunnan. Tämä istui aikansa ja teki erittäin laajoja esityksiä. Toimikunta esitti lukuisia tarkennuksia Tenojoen sopimukseen, edellytti erityisen korvauslain säätämistä, jolla kalastusoikeuksien rajoittamisesta aiheutuneet menetykset korvattaisiin kalastusoikeuden haltijoille, sekä vaati, että paikallista väestöä edustavien kalastuskuntien olisi oltava kiinteämmin mukana, kun sopimuksesta ja sen yksityiskohdista neuvotellaan.

Kun viiden vuoden valmistelun jälkeen viime keväänä tarkistettu sopimus kovalla kiireellä tuotiin eduskunnan käsiteltäväksi, havaitsimme perustuslakivaliokunnassa, että toimikunnan ehdotuksia ei ollut juurikaan otettu huomioon uutta sopimusta laadittaessa. Vielä keväällä ulkoasiainministeriön puolelta annettiin ymmärtää, että sopimus olisi aivan muutamassa päivässä eduskunnassa saatava hyväksytyksi. Perustuslakivaliokunta ei suostunut tähän, vaan halusi perusteellisesti selvittää, mikä järjestelmässä on vialla, kun eduskunnan tahto ei ollut toteutunut.

Jos kysymys olisi puhtaasti lohen suojelemisesta ja siinä tarkoituksessa tehdystä sopimuksesta ja sen mahdollisesti sisältämistä rajoituksista, tällainen sopimus ei olisi mitenkään ongelmallinen. Me olemme perustuslakivaliokunnassa aika usein käsitelleet vastaavanlaisia asioita ja aina voineet säätää ne tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, koska olemme katsoleet, että tällaiset rajoitukset

koituvat pitemmän päälle myös kalaveden omistajan eduksi. Kysymyshän on lohien säilyttämisestä.

Tenon sopimusjärjestelmään tutustuminen kuitenkin paljasti, että tässä sopimuksessa ei kalastus suinkaan vähene, vaan lisääntyy nimenomaan turistikalastusta lisäämällä. Turistikalastuksesta on tehty oikeastaan pilkintäoikeuteen rinnastettava jokamiehenoikeus, joka on tiettyä maksua vastaan avoin kaikille suomalaisille ja ulkomaalaisille. Nyt käsiteltävänä olevassa sopimuksessa saamelaisten vesialueiden omistajien kalastusta rajoitetaan ankarasti siis muusta syystä kuin lohikantojen suojelemiseksi.

Tällaiset rajoituksethan meillä on yleensä voitu tehdä vain perustuslain säätämisyjärjestyksessä ja täyttä korvausta vastaan. Tämän periaatteen valiokunta on nyt lausuntoonsa kirjannut. Tenojoki-sopimuksen voimaantulon perusteluissa hallitus lupaa antaa eduskunnalle korvauslain, jossa siis saamelaisten kalastukselle aiheutuneet rajoitukset korvattaisiin. Korvauslakia luvattiin perustuslakivaliokunnan asiantuntijakäsittelyssä virkamiesten toimesta jo keväällä ja luvattiin, että se luvattaisi antaa kiireellisenä. Nyt on puoli vuotta kulunut heidän kuulemisestaan valiokuntakäsittelyssä, eikä tällaista lakiesitystä ole ainakaan toistaiseksi eduskunnan käsittelyyn saatettu.

Sen käsityksen mukaan, jonka itse olen saanut kymmenen vuotta Tenojoki-asian käsittelyä eduskunnassa ja myös paikan päällä Utsjoella seuranneena, tulee väkisinikin sellainen kuva, että ulkoasiainministeriö on hoitanut Tenojoki-sopimusta koskevat neuvottelut siten, että saamelaisten oikeutettuihin vaatimuksiin on suhtauduttu aika piittaamattomasti ja ylimielisesti. Kysymyshän on ollut oikeastaan vain korvauksista, asioista, jotka normaalisti muualla maassa on aina hoidettu. Mikäli tämä linja suhteessa saamelaisiin on Suomen virallinen linja yleensä suhtautumisessamme kansallisiin vähemmistöihin, ei voi muuta kuin hävetä.

Uudempi saamelaistutkimus on osoittanut kovin paljon uutta tietoa saamelaisten oikeudellisesta asemasta yleensäkin. Äskettäin, viime kesän lopulla, hyväksytyssä väitöskirjassa osoitettiin, että saamelaisten oikeudet maihinsa ja veteen ovat olleet huomattavasti luultua laajemmat ja että valtion yliherruus Lapin alueella on perustunut lähinnä kai

vääriin luuloihin ja lappalaisten alistamiseen. Tenojoen kohdalla ei kuitenkaan tarvitse perustella saamelaisten oikeuksia tukevia yksityisiä uudemmallalla tutkimuksella eikä sen esille tuomilla uusilla historiallisilla faktoilla. Tämän asian osalta, mistä nyt on kysymys, saamelaisten oikeudet maahansa ja veteen on kiistatta näytetty ja tuomioistuimissa vahvistettu, joten siitä ei oikeastaan tarvitse enempää sanoa.

Oikeastaan, herra puhemies, sen vuoksi pyysin tämän puheenvuoron, että itse asiassa perustuslakivaliokunnan varsin kova kannanotto saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi on valitettavasti tietyllä tavalla Pyrrhoksen voitto saamelaisille ja heidän vuosia kestäneelle oikeustaistelulle, mikäli tämä kannanotto ei johda muuhun kuin sopimuksen hyväksymiseen vaikeutetussa käsittelyjärjestyksessä ja sillä siisti. Nimittäin perustuslain säätämisyjärjestyshän ei itse sopimusta muuksi muuta. Ne rajoitukset ja heikkoudet, joita tähän säätelyjärjestelmään sisältyy, ovat siinä, ja eduskuntahan ei voi sopimuksen sisältöön puuttua. Se voi vain hyväksyä tai hylätä.

Ulkoasiainvaliokunnan mietintöä katsellessa huomaa, että siinä on lähinnä toistettu perustuslakivaliokunnan kannanottoja. Valiokunnalta olisin odottanut johtopäätöstä sen jälkeen, kun perustuslakivaliokunta oli oman lausuntonsa antanut: entäs nyt, mitä tämän jälkeen. Oikea johtopäätös olisi mielestäni edellyttänyt, että hallitus vetäisi sopimuksen pois eduskunnasta ja neuvottelisi uudestaan sopimuksen sisällöstä siltä osin kuin perustuslakivaliokunta on huomautuksia tehnyt.

On syytä aivan erityisesti painottaa, että useimmat niistä kysymyksistä, joihin perustuslakivaliokunta saamelaisten kohdalta on puuttunut, eivät ole Suomen ja Norjan välisiä asioita vaan Suomen valtion ja saamelaisten välisiä asioita. Esimerkiksi korvauslain säätäminen ei vaadi neuvotteluja Norjan kanssa, vaan on puhtaasti Suomen sisäinen asia. On myös puhtaasti Suomen valtion asia, haluaako se tämän nopeasti hoitaa vai ei.

Vaikuttaa siltä, että ulkoasiainministeriö ei ole pätevä hoitamaan Tenojoen sopimukseen liittyviä asioita. Kalastussopimus vaatii muutakin kuin diplomaattisia neuvotteluja Osloon ja Helsingin välillä. Se edellyttää asiantunte-

musta kalastuskysymyksissä, niiden merkityksen tuntemista paikallisen väestön elinkeinolle, elinkeinoelämälle ja toimeentulolle sekä paikallisten kalastuskuntien mukanaoloa neuvottelujärjestelmässä. Mielestäni, samoin kuin Norjan puolella on jo pitkään menetelty, myös meidän puolellamme tällaista kansainvälistä kalastussopimusta koskevat neuvottelut olisi keskitettävä kalastusasioista vastaavalle ammattiministeriölle, ja sehän on meillä maa- ja metsätalousministeriö.

Herra puhemies! Jos hallitus olisi viisas, se ottaisi sopimuksen ja voimaannpanolain uudestaan valmisteltavaksi. Ainakin sen täytyisi toimittaa pitkään odotettu korvauslaki eduskunnalle. Aikaahan sopimuksen tarkistamiseen ja valiokunnan huomautusten huomioon ottamiseen oikeastaan tällä hetkellä olisi hyvinkin paljon, sillä uuden sopimuksen ei edellytetä tulevan sovellettavaksi ennen kuin tulevana kesänä, joten kuukausikaupalla olisi aikaa pohtia ja tehdä tarvittavat muutokset.

Ed. Jääskeläinen: Herra puhemies! Tenojoen kalastussäännön ja -sopimuksen neuvotteluihin oli valittu Suomen osalta neuvottelijat, jotka eivät nauttineet vesialueen omistajien luottamusta ja joilla ei ollut riittävää asiantuntemusta kyseessä oleviin neuvotteluihin. Tämän osoittaa neuvottelun lopputulos, joka on monelta osin huonompi kuin voimassa oleva sopimus. Ehdotettuun sopimukseen ja sääntöön on lisätty määräyksiä, jotka ovat ristiriidassa Suomen hallitusmuodon, kalastuslain ja paikallisten oikeuksien kanssa. Seuraavassa muutamia esimerkkejä.

Vesialueen omistajan omistusoikeuteen perustuva ja siihen sisältyvä kalastusoikeus säilyy muodollisesti entisellään, mutta käytännössä muualla kuin jokilaaksossa asuva omistaja on menettänyt täydellisesti mahdollisuutensa kalastamiseen. Hän voi tosin ostaa valtiolta oikeuden kalastamiseen vavalla ja vieheellä samoilla ehdoilla kuin ulkomainen turisti. Vieraspaikkakuntalaisen kiinteistönomistajan kalastusoikeus on otettu tosiasiallisesti valtiolle ilman korvausta.

Toinen kohta nimenomaan paikallisten oikeuksien omistajien loukkaamisesta on sopimuksen 7 artiklassa, jossa määrätään lääninhallituksen ja fylkesmanin norminantovallasta. Nämä viranomaiset voivat sopimuksen

mukaan rajoittaa jokilaaksojen ulkopuolella asuvien kalastusoikeutta. Jokilaaksojen ulkopuolella asuvan kiinteistönomistajan kalastusoikeus on jo rajoitettu sopimuksen ja säännön mukaan samaan tasoon kuin ulkomaisen turistin kalastusoikeus. Hän voi kalastaa omalla vesialueellaan yksinomaan vavalla ja vieheellä toisen omistamasta veneestä käsin maksettuaan kalastuskortin. Ulkomaisella turistilla on täsmälleen sama kalastusoikeus kiinteistönomistajan omistamalla vesialueella samaan hintaan. Rannaltaan kiinteistönomistaja voi kalastaa omalla vesialueellaan yksinomaan perholla, mutta lääninhallitus ja fylkesman voivat kuivata norminantovaltansa rajoissa tämänkin vähäisen kalastusoikeuden tyhjiin.

Herra puhemies! Esitän tässä yhteydessä, että Tenojoen sopimus- ja sääntöneuvottelut käynnistettäisiin uudelleen ja neuvotteluihin valittaisiin henkilöitä, jotka nauttivat vesialueen omistajien ja paikallisen väestön luottamusta. Kun asia tulee kolmanteen käsittelyyn, tulen esittämään tämän sopimuksen hylkäämistä.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Henkilökohtaisen näkemykseni mukaan tällä sopimuksella olisi voitu päästä erinomaiseen tulokseen, jos olisi valittu alusta loppuun saakka oikeat lähtökohdat ja etenemistiet. Tarkoitin sitä, että olennaisinta on se, että turvataan riittävän suuren merilohikannan nousu kutemaan Tenojokeen ja pidetään sen jälkeen huoli siitä, että tätä ei liiallisella kalastuksella pilata.

Tässä olisi erinomaisena keinona ollut yksinkertaisesti se, että olisi turvattu paikallisen väestön, saamelaisen, ikimuistoiset nautintaoikeudet ja vasta täysin sekundaarisesti, jos siihen olisi ollut luonnon puolesta edellytyksiä, olisi osoitettu meille lantalaisilekin kalastusmahdollisuuksia. Nyt on laajennettu tarpeettomasti kalastajien piiriä ja loukattu saamelaisen oikeuksia ja samalla järjestelmällä mitätöity koko sopimuksen toimivuutta biologisesti oikealla tavalla.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

11) Ehdotukset laeiksi ympäristönsuojelua koskevista muutoksista liikevaihtoverolainsäädäntöön

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 117

Toivomusaloitteet n:ot 23, 40, 56, 67 ja 71

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 57

Puhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 57.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

12) Ehdotukset laeiksi osuuskuntalain, osuuspankkilain ja kaupparekisterilain 10 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 42

Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 10

Puhemies: Käsittelyn pohjana on toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 10.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

13) Hallituksen esitys n:o 197 laiksi puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta

Valiokuntaan lähettäminen

Puhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin puolustusasiainvaliokuntaan.

Keskustelu jatkuu:

Ed. Särkijärvi: Herra puhemies! Täällä hyvin monen asian yhteydessä keskustellaan Euroopan yhdentymisestä. Nyt käsittelyssä oleva laki on sellainen, että sen alalta euro-

parlamentti ja Euroopan neuvosto ovat kumpikin kuluvana vuonna laatineet raporttinsa ja antaneet ohjeita ja suosituksia.

Tämän lakiesityksen perusteluissa ei sanalakaan mainita, että tällaisia asiakirjoja on olemassa. Molemmat ovat olleet tiedossa lakiesitystä valmisteltaessa tai niiden olisi tullut olla, joten voidaan ehkä olettaa, että kyseessä on ollut tarkoitus estää näiden asiakirjojen vertailu, koska täytyy sanoa, että tällaisessa vertailussa suomalainen lainsäädäntö tuntuu verrattain vanhanaikaiselta ja vaimealta eikä lainkaan niin pitkälle meneeltä kuin mitä tuolla Euroopan puolella nykyisin ajatellaan ja esitetään. Euroopan neuvostossa myös suomalaiset suurimpien puolueiden edustajat ovat olleet yksimielisesti hyväksymässä tavoitteistoa, joka poikkeaa siis siitä, mikä tässä hallituksen esityksessä on.

Europarlamentin viime maaliskuussa hyväksymä resoluutio on 22-kohtainen, eli siinä on hyvin moneen kysymykseen kiinnitetty huomiota. Siellä mm. on päätetty esittää vuosittaisen raportin julkaisemista jäsenmaiden aseviennistä. Aseteollisuutta harrastaville yrityksille pyritään julkisen vallan tuella järjestämään konversio-ohjelma, eli siis tuotannon muuttaminen rauhanomaisiin tarkoituksiin tehdään helpommaksi.

Tulliviranomaisten oikeuksia tarkastaa loppukäyttäjätodistuksia laajennetaan, ei siis ainoastaan rajoituta maahansaapumistodistuksiin kuten tässä suomalaisessa lainsäädännössä. Lisäksi tietyksi europarlamentin resoluutiossa puhutaan asekaupasta kokonaisuudessaan, myös asetuonnista, jota tämä suomalainen laki ei koske. Bio- ja kemiallisten aseiden teknologian ja raaka-aineiden vientikielto saatetaan voimaan niihin maihin, joissa näitä aseita tuotetaan tai jotka niitä käyttävät. Perustelujen mukaan on tarkoituksena, että Suomen lainsäädäntö koskisi ainoastaan kemiallisten aseiden leviämistä, ei siis biologisten.

Edelleen europarlamentin tavoitteena on yhtenäistää lainsäädäntöä ja saattaa sekä yhteisessä että kansallisessa lainsäädännössä selkeät rangaistukset voimaan, sellaiset, jotka käytännössä myös purevat tällaiseen taloudellista voittoa tavoittelevaan rikollisuuteen, jota asevientisäännösten rikkominen on. Europarlamentti myös on asettanut tavoitteeksi, että rajoitetaan sellaisten kansallisuuksien

ja näistä tulevien firmojen edustajien pääsyä asemyyntinäyttelyihin, joiden osalta myöskään vientiä ei sallittaisi.

Euroopan neuvoston syyskuussa hyväksymä päätöslauselma käsittelee mm. julkista luetteloa, joka kaikesta asetuotannosta tulisi saattaa tietoisuuteen. Siellä myös vaaditaan maksimaalista parlamentaarista valvontaa. Pienintäkään vivahdusta tähän suuntaan ei ole tässä hallituksen esityksessä. Edelleen, joskaan ei päätöksentekoon tässä yhteydessä liittyen, Euroopan neuvosto suosittaa kehitysavun ohjaamista sellaisille kehitysmaille, jotka vähentävät aseistautumistaan nykyisestä. Se tulee eduskunnan käsittelyyn tavalla tai toisella varmaankin ulkoasiainvaliokunnan selostuksessa ja lausunnoissa meidän kehitysyhteistyöstämme.

Lopuksi voidaan vielä vertailla terminologiaa. Laki, joka tällä lailla kumotaan, on koskenut sotatarvikkeita. Tämä laki koskee puolustustarvikkeita. Euroopan yhteisö puhuu aseviennistä, Euroopan neuvosto asekaupasta. Luulen, että asevientä tai asekauppa olisi kaikkein paras kuvaamaan sitä, mistä oikeastaan on kysymys.

Ed. Laine: Herra puhemies! Pariisin rauhansopimus edellyttää, ettei Suomi tuota aseita yli oman eli siis puolustusvoimien tarpeen. Käsittelemme lyhyesti asiasta tekemääni toivomusaloitetta kahden vuoden takaa ja kommentoin tänään Demarissa julkaistua kansanedustaja Jaakonsaaren ja erikoistutkija Joenniemen keskustelua tai lausuntoja. Kansanedustaja Jaakonsaaren lausuntoon en puutu, koska hän itse tietysti saattaa täällä kertoa siitä. Sen sijaan haluan lainata erikoistutkija Joenniemeä.

Haluaisin kuitenkin ennen sitä todeta, että kyllä olen hämmästynyt hallituksen esityksen perustelujen hataruudesta. Otan vain yhden kohdan. Sivulla 3 sanotaan, että viennin arvo vuosina 1975—1987 on pysynyt reaalisesti lähes samana yltämättä kertaakaan edes 0,1 prosenttiin maamme kokonaisviennistä. Näin siis tähän on kirjoitettu.

Runsaat kaksi vuotta sitten tein tätä asiaa koskevan suullisen kysymyksen. Silloin hallituksen puolesta ulkoministeri Väyrynen ilmoitti, että Suomen sota-asevientä, jonka suuruus vuonna 1985 oli 25 miljoonaa markkaa, on ollut 0,2—0,3 prosenttia kokonaisviennistämme. Tässä ero on kaksin- ja kol-

minkertainen. Tietenkin kun puhutaan nyt kokonaisvientiluvuista, hirvittävän suurista markkamääristä ei ole kysymys, mutta kahden- kolmekertainen heitto siitä huolimatta asettaa epäilyksenalaiseksi hallituksen esityksen perustelujen tämän kohdan. Vai onko ulkoministeri ollut väärässä vuonna 1987 vastatessaan asiaa sivuavaan eduskuntakysymykseen?

Joka tapauksessa Suomessa on kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana tapahtunut huomattavaa lisäystä aseiden viennissä. Erityisesti 1970-luvulla vienti kasvoi hyvin voimakkaasti. Kun se vielä vuonna 1970 oli vajaan 2 miljoonan markan suuruinen, niin vuonna 1979 viennin arvo oli jo yli 12 miljoonaa markkaa. Asevientä on koostunut etupäässä jalkaväen varustuksesta, tykeistä, kranaatinheittimistä, rynnäkkökivääreistä, sekä näiden ammuksista.

Suomi on ilmoittanut julkisesti, ja se näkyy myös tämän hallituksen esityksen perusteluista, ettei aseita sallita vietävän kriisialueille. Kuitenkin käytäntö on ollut tässä aika lailla toinen. Esimerkiksi 70-luvulla Suomen asevientä suuntautui pääasiassa kahteen maahan, Singaporeen ja Qatarin. Kaikki kai ovat voineet arvioida Singaporen olevan kansainvälisen asekaupan eräs keskus, josta aseiden jälleenmyyntiä tapahtuu. Samaa voidaan sanoa Persianlahden valtios- ta, johon edellä viittasin.

Kannattaa kiinnittää huomiota myös siihen, että esimerkiksi SAK on esittänyt kantanaan, että asevientä tulisi kerta kaikkiaan lopettaa. SAK:n kannassa, joka perustui aikanaan suoritettuihin selvityksiin, osoitettiin, ettei tällä asialla ole erityistä tekemistä työllisyyden kanssa.

Erikoistutkija Pertti Joenniemi, jota lupailin lainata, ottaa kantaa tänään Demarin mukaan näin: "Erikoistutkija Pertti Joenniemi Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitokselta sanoo, että aseviennistä luopuminen olisi ainoa kestävä ja ajanmukainen ratkaisu. Joenniemen mukaan mitkään syyt eivät puolla suomalaisten aseiden vientiä, eivät turvallisuus- tai puolustuspoliittiset eivätkä taloudelliset tekijät. Taloudellinen argumentti on kestämaton. Kansainväliset markkinat ovat joka tapauksessa viemässä siihen suuntaan, että suomalaisella aseviennillä on loppu luukulla." Näin siis arvioi tutkija Joenniemi. Edelleen lainaan Demaria: "Joenniemen mu-

kaan nykyvienti on ihan kaupallisista syistä tapahtuvaa yritysten vientiä. Viedään sellaisia aseita, joilla ei ole mitään tekemistä meidän puolustuspolitiikkamme kanssa.”

Joenniemi tässä haastattelussa kiinnittää huomiota myös siihen, että Ruotsissa on käytössä raportointivelvollisuus, joka tuo asevientiin julkista kontrollia. Joenniemi suosittelee asevientiasioissa esittelijäksi ja valmistelijaksi ulkoasiainministeriötä. Samaisen Demarin mukaan kyllä puolustusministerikin on lausunut mielipiteenään, että hänellekin tämä käytäntö kyllä sopisi.

Herra puhemies! Olen tässä kritisoinut hallituksen esitystä ja käyttänyt perustana paitsi toivomusaloitetta, jonka ensimmäisenä allekirjoittajana olen, myös erikoistutkija Joenniemen mielipiteitä. Haluan lopuksi todeta, että mielestäni Suomessa ei tarvita sellaista lakia, joka sallisi sota-aseiden myynnin ja viennin Suomesta. Lain jatkokäsittelyssä on sitten katsottava, millä tavoin tätä asiaa voi lakitekstiin yrittää tai esittää koko lakiesitystä hylättäväksi.

Ed. Donner: Arvoisa puhemies! En viivy pitkään täällä. Olen aikoinani ollut Suomen ensimmäisiä ei-uskonnollisia aseistakieltäytyjiä ja olen aina yrittänyt ehdottaa, että Suomen puolustusvoimia supistettaisiin ja ajateltaisiin asiat uudelleen. Tässä on kyseessä suhteellisen viaton laki. Ymmärrän täysin ed. Laineen mielipiteen, että esitys hylättäisiin, vaikka en tiedä, mihin tämä johtaisi, koska, kuten ehkä jo aikaisemmat puhujat ovat huomauttaneet, aseviennin osuus kokonaisviennistämme on tavattoman pieni.

Sen sijaan ehkä olisi syytä ensiksi todeta, että lakiesityksen yleisperusteluissa, kun ajatellaan viennin pientä osuutta ja tuotannon määrää, valehdellaan aika rutkasti — jos saa sanoa täällä — koska sanotaan, että tuotantokustannuksia alentava vienti koituu mm. koko kansantaloutemme hyväksi muutettaessa määrärahoja mahdollisimman suureksi puolustuspotentiaaliksi. Kukahen nero tämän on keksinyt? Luultavasti ei ainakaan ministeri Norrback.

On myös puhuttu, kuten aina puhutaan, puolustustarviketuotannon työllistävästä merkityksestä eräillä paikkakunnilla. Siitä voidaan sanoa, että tämä tarviketuotanto työllistää 3 500 ihmistä ja ehkä 10 prosenttia

siitä olisi vientiin työskentelemässä, siis 350 henkilöä. Jos vertaamme joihinkin näiden päivien tapahtumiin, niin tällä ei ole kovin suurta kansantaloudellista merkitystä.

Itse asiassa, kun mennään lakitekstiin, siellä on selviä parannuksia, vaikka minä kyllä Ruotsin esimerkkeihin viitaten toteaisin, että tällainen loppukäyttäjätodistus voi olla hyvin kyseenalainen asia, jota vaaditaan lakiesityksen 4 §:ssä. Mehän tiedämme, että Ruotsi vei Singaporeen suuren määrän aseita ja ne joutuivat vähän muualle ja sitten sotaisempaan käyttöön.

Olisin toivonut, että täällä olisi suurempi määrä edustajia keskustelemassa tästä asiasta, koska Suomen uskottavuuden kannalta — jos nyt ajatellaan sitä, että tämän viennin arvo, kuten jo mainitsin, on hyvin marginaalinen — puolueettomana maana tällainen suurin piirtein 50 miljoonan markan vienti vuodessa, josta suurin osa on ruutia, on minusta aivan turhaa. Se voitaisiin lopettaa. Mutta tämä liittyy yleisempään keskusteluun puolustusvoimistamme, ei pelkästään tähän pieneen asiaan.

Nythän on kuitenkin niin, että meillä vaietaan puolustusvoimien hankinnoista, ilmeisesti vaietaan tästä viennistäkin, koska Suomessa vallitsee konsensus siitä, että puolustusvoimia on lisättävä ja budjetäärisesti myös lisättävä samassa suhteessa kuin valtion budjettia. Jos meillä olisi yleisempää keskustelua täällä, niin varmaan älykkäiden ja omaatuntoa omaavien henkilöiden määrä, jotka vastustavat tätä lakiesitystä, lisääntyisi. Konsensusta on rakennettu muutaman vuosikymmenen ajan sen takia, että puolustusministeriö järjestää maanpuolustuskursseja, joiden avulla varmaan myös kansanedustajia aivopestaan. Näin ollen en näe kovin suurta reaalimahdollisuutta siihen, että ed. Laineen ehdotus hyväksytään eduskunnassa, koska mieluummin vaietaan.

En syytä tästä lakiesityksestä, joka, kuten sanottu, on parannus, ministeri Norrbackia. Tiedän, että vaikka hänet nimitettäisiinkin marsalkaksi, varmaankaan hän ei menisi muuttamaan tätä esitystä tai peruuttamaan sitä. Näillä sanoilla, herra puhemies, haluan ilmaista vastenmielisyyteni tämän lakiesityksen suhteen. Toivon, että jokin tuleva eduskunta tulee muuttamaan tai peruuttamaan koko tämän lain ja vähentämään Suomen puolustusmenoja.

Ed. Jaakonsaari: Arvoisa puhemies! Ed. Donnerille heti aluksi: Älkää menettäkö rohkeuttanne! Ed. Donner epäili, että tämä olisi viaton laki, ja viattomalta se näyttää, mutta aina silloin, kun jokin asia näyttää viattomalta, sitä kannattaa tutkia tarkemmin. Nimittäin muistan, että kun siviilipalveluslainsäädäntöä eduskunnassa säädettiin, sitä myös markkinoitiin parannuksena ja viattomana lakina, ja itse asiassa kävi niin, että siviilipalveluslain muutos merkitsi siviilipalveluksen rangaistusluonteisuuden kasvamista. Nyt valitettavasti on niin, että monet suomalaiset siviilipalvelusmiehet ovat Amnesty Internationalin listoilla mielipidevainojen johdosta.

Ihan sama analogia minusta on tässä. Tämä "parannuksena" markkinoitu laki saattaa käytännössä johtaa siihen, että tätä poliittisesti vaikeaa ja arkaluonteista asiaa käsitellään yhä enemmän sillä tavalla, mitä me sosialidemokraatit emme halua. Suomen sosialidemokraattinen puoluehan on kolmessa viimeisessä puoluekokouksessa vaatinut sota-aseviennin lopettamista. Näihin päätöksiin pohjautuen sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmätoimikunta käsitellessään tätä hallituksen esitystä siinä vaiheessa, kun tiedettiin sen tulevan, esitti toivomuksen, että tätä lainsäädäntöä ei tulisi eduskuntaan vaan asiaa valmisteltaisiin toiselta pohjalta, varsinkin, kun silloin jo havaittiin niitä valtuuksien siirtämisistä, mitä tässä esimerkiksi puolustusministeriölle tapahtuu.

Socialidemokraattisen eduskuntaryhmän ja puoluekokouksen lisäksi myös Metallityöväen Liitto on alan ammattiliittona vaatinut aseviennin lopettamista ja korvaamista muulla tuotannolla, erittäin kauaskantoinen ja edistysellinen näkemys. Kuitenkin tätä sota-asevientiä on perusteltu työllisyysnäkökohdilla, ja kuten ed. Donner äsken osoitti, työllisyysnäkökulma on kaukaa haettu. Sota-aseitten vienti työllistää teoreettisestikin laskeen korkeintaan 100—150 työntekijää. Kun ajattelee esimerkiksi tämän hetken metallialan työvoimapulaa, työllisyysargumentti ei ole kovinkaan kestävä.

Tässä yhteydessä on myös kaksi myyttiä, joilla perustellaan tätä lakia. Toinen on se, että sota-aseiden vienti olisi valvonnassa ja tämän lainsäädännön avulla se valvonta helpottuisi. Siihen ei varmasti usko enää

kukaan. Sikäli kuin asiaa on selvitetty, on pystytty toteamaan esimerkiksi vertailemalla Suomen ja Hollannin välisiä tullitilastoja, että sotatarvikkeiden viennistä on mennyt perille Hollantiin, vaikka tarkoitus on, että kaikki menee Hollantiin, vain 40 prosenttia ja loput itse asiassa katoavat. Mihin nämä katoavat aseet menevät? Ne menevät monien välittäjien ja firmojen kautta ilman muuta kriisialueille. Varsinaisen esityksen sisällössä sanotaan, että puolustusministeriölle jäisi erittäin suuri harkinnan vapaus vientipäätöksiä tehtäessä, ja tähän tuskin voi yhtyä. Myös tämän lakiehdotuksen epä-määräiset muotoilut, esimerkiksi jo termi "puolustustarvikkeet", ovat niin tulkinnanvaraisia, että oikea termi olisi monta kertaa "sotilaallinen vienti", mutta siitä ilmeisesti ei haluta puhua. On tärkeää tietty moraalinen lähtökohta, että on vaikeaa samanaikaisesti esiintyä aseidenriisunnan mallimaana ja samalla markkinoida ja tukea lisää asevientä.

Sen sijaan että hyväksyisimme tämän tyyppistä ajattelutapaa, eduskunnan olisi syytä asettaa tavoitteeksi se, että Suomi kokonaan luopuisi sota-aseviennistä. Tällainen vuosiluku olisi varsin realistinen, että vuoteen 1992 mennessä Suomi luopuisi aseiden viennistä. Se on meille sekä taloudellisesti että työllisyyspoliittisesti huomattavasti helpompaa kuin monille muille maille, esimerkiksi Itä-vallalle, joka on asettanut itse tämän tällä hetkellä tavoitteeksi.

Ed. Riihijärvi: Herra puhemies! Oikeastaan puheenvuoronani voisin lyhyesti lausua, että olen täysin eri mieltä kuin edelliset puhujat tästä asevientiasiasta. (Ed. Jaakonsaari: Sen saattaa uskoa! — Ed. Laine: Ja monesta muustakin!). Perusteluksi tälle näkemykselle ensinnäkin se, että aseitten kehittäminen, hyvien aseitten kehittäminen, on erittäin kallista eikä niitä voida niin nippa nappa tehdä, ettei niistä liikenisi vientiä. Ne aseet, mitä Suomesta viedään, ovat todella puolustuksellisia aseita, eivät hyökkäysaseita. Ne eivät ole myöskään ydinaseita. Kun tämä maailma on paha, tarvitaan puolustuslaitoksia, puolustusvoimia, aseita. Kyllä minä periaatteessa olen sitä mieltä, että olisi parempi, ettei tarvittaisi, mutta kun maailman pahuudelle ei mitään voi muuten kuin voimakeinoin.

Ed. Donner sanoo, että älykkäät ja oman-tunnon ihmiset ovat pasifisteja. Minä en ole ollenkaan sitä mieltä. Päinvastoin pasifisti on epärealistinen. Hänen maailmankäsityksensä on epärealistinen, utopistinen. Ei tähän maailmaan ole saatu vielä ikuista rauhaa, mutta silti me rauhan työtä teemme ja rauhaan pyrimme.

Meidän ei ole syytä vähentää puolustus-menoja, vaan päinvastoin meidän on kehi-tettävä puolustusvoimia pysymään ajan ta-salla. YK:n rauhanturvajoukoissa suomalaiset ovat kunnostautuneet. Se on eräs osoitus maamme puolustusvoimien tarpeellisuudesta kansainvälisestäikin ajateltuna. Näiden ja monien muiden seikkojen johdosta näen varsin tarpeellisena, että aseviennille koh-tuullisessa määrin eduskunta myöntää lu-van. Jos omia puolustusvoimiamme ajatte-lemme, niin kyllä meidän puolustusvoimam-me ovat luomassa tähän maahan turvalli-suutta. Minun täytyy tämä todeta siksikin, että sotilaan poikana olen aina tuntenut turvallisuutta siellä, missä on puolustusvoi-mat. Ja kun ne ovat meillä kunnossa, turvallisuutemme on silloin taattu.

Ed. Donner: Arvoisa puhemies! Ed. Riihijärvelle haluaisin sanoa, että hän on varmasti keksinyt uuden käsitteen ”puolus-tuksellinen ruuti”, koska meidän viemme ruutia ja hän ilmeisesti tietää, että sitä käytetään vain puolustuksellisiin tarkoituk-siin. Tämä merkittävä havainto ansaitsee eduskunnan erikoispalkinnon älykkyydestä.

Ed. Laine: Herra puhemies! Ed. Riihi-järvi sotki tässä erilaiset asiat. Eihän halli-tuksen esitykseen liity eikä käytettyihin pu-heenvuoroihin esimerkiksi lainkaan kysymys siitä, onko Suomessa puolustusvoimat vai eikö ole. Siihen ei täällä ole otettu kantaa. Sekin saattaisi olla mielenkiintoinen keskus-telun aihe.

Erityisesti haluaisin todeta sen seikan, että Suomen maaseudun puolueen puheenjohtaja, kirkon mies, sanoo, että kaikki ne ovat epärealistisia ja utopistisia, jotka puhuvat aseviennin kieltämisen puolesta. Tämä tar-koittaa sitä, että esimerkiksi SAK ja suoma-laiset työväen puolueet, jotka ovat ottaneet aseviennin kieltämistä koskevan kannan, ed. Riihijärvi leimaa epärealistisiksi ja utopisti-

siksi. Ilmeisesti hänellä riittäisi nimityksiä vielä jatkossakin, onhan hänellä tunnetusti varsin värikäs kielenkäyttö.

Puolustusministeri Norrback: Arvoisa puhemies! Niin kauan kuin olen ollut puo-lustusministerinä, olen yrittänyt virittää puo-lustuspoliittista keskustelua eduskunnassa. Myönnän, että se on ollut hyvin epätoivoi-nen yritys. Olisin toivonut vähän analyysiä turvallisuuspolitiikan näkökulmasta: mitä varten tarvitaan puolustusvoimia ja mitä varten tarvitaan kotimaassa puolustusteolli-suutta. Minusta tuntuu, että ennakkoluulot puolin ja toisin ovat niin voimakkaita tällä alalla, että rakentavaa ja analysoivaa keskus-telua on lähes mahdotonta aikaansaada. Minä valitan sitä.

Jos vielä saan sanoa, niin tämän lain tarkoitus on selventää pelisääntöjä. Meillä on laki, joka on vuodelta 1938 ja joka on selvästi vanhentunut. On myös tarkoitus selventää vastuun jakoa. Kun tämä laki on astunut voimaan, voidaan rangaista niitä, jotka toimivat vastoin tätä lakia. Tänä päi-vänä se ei ole ainakaan helppoa, osittain se on ehkä mahdotontakin. Tämä on lain tar-koitus. Hallitus päättää, niin kuin tähänkin saakka, tulevaisuudessakin, viedäänkö puo-lustusmateriaalia vai ei. Jos hallituspuolueet luottavat hallitukseen, hallitus kantaa sitten siitä vastuun niin kuin muissakin asioissa. Tähän saakka tämän hallituksen aikana kaikki päätökset ovat olleet hallituksessa yksimielisiä. Haluan sitä korostaa. Siis tar-koitus on selventää pelisääntöjä.

Sitten puhutaan moraalista, koska se so-pii hyvin tähän aiheeseen. Sanoisin, että kaksoismoraali ei ole moraalin jalostettu muoto, vaan päinvastoin. Mielestäni, kun ostamme ulkomailta hyvin paljon materiaa-lia ja ylläpidämme teollisuutta ulkomailta, jonka toimintaa emme muuten voi valvoa, edesautamme vientimahdollisuuksia maihin, joissa materiaalin kulutus on korkea. Eli autamme yrityksiä toimimaan vastoin mei-dän poliittista tahtoaamme. Vientiä voidaan valvoa tehokkaammin kuin sitä vientiä, jota tapahtuu yrityksiltä, joilta me ostamme. Se on eräs näkökohta. Toinen on mielestäni se, että yhteistyötä puolueettomien maiden vä-lillä Euroopassa pitäisi kehittää tällä alalla. Melkein 2/3 puolustusmateriaalista ostetaan tänä päivänä ulkomailta. Puolueettomien

maiden intressissä on kehittää yhteistyötä nimenomaan tällä alalla monestakin syystä. Esimerkiksi Ruotsi on halunnut korostaa puolueettomuuttaan ylläpitämällä omavaraisuusastettaan. Siellä kotimainen puolustusmateriaalituotanto on yli 90 prosenttia, kun se meillä on ollut korkeimmillaan noin 40 prosenttia. Sekin liittyy puolueettomuuskäsitteeseen, jota myös pitää analysoida, kun tästä asiasta keskustellaan.

Näyttää siltä, että eräät kansanedustajat eivät vielä ole lukeeet tätä ehdotusta. Ed. Särkijärven kommentit olivat minusta suurin piirtein saman sisältöisiä kuin se, mihin laki pyrkii. Minä en huomannut oikeastaan ymmärtääkseni yhtään eroa. Ed. Jaakonsaari sanoi, että puolustusministeriön harkintavalta kasvaa tämän lain mukaan. Näin ei ole, vaan edelleen koko hallitus päättää. Se työryhmä, joka valmisti tätä, ehdotti toki, että ministeriö tekisi päätöksen. Minä en ole sitä hyväksynyt, vaan lähdän edelleen siitä, että koko hallitus käsittelee tätä asiaa. Me tarvitsemme joka tapauksessa luettelon puolustusmateriaalista, jotta tiedetään, mitä varten tarvitaan tai mille tuotteille tarvitaan vientilupaa, ja hallitus päättää, mutta ministeriön valta ei kasva nykyisestä ollenkaan, vaan siinäkin vastuunjako tulee vielä selvemmäksi.

Arvoisa puhemies! Kerran vielä: Minä olen kyllä valmis osallistumaan tähän keskusteluun. Toivoisin, että näitä asioita voidaan katsoa nimenomaan Suomen turvallisuuspolitiikan näkökannalta ja vähentää ehkäpä ennakokuluojen lukumäärää.

Ed. Astala: Arvoisa puhemies! Ministeri Norrback totesi, että tällä lailla on tarkoituksena selvittää pelisääntöjä ja vastuunjakoa. Tällä lailla on siis tarkoituksena selvittää pelisääntöjä siitä, miten puolustustarvikkeita maasta viedään ja kauttakuljetus tapahtuu. Näinhän se on ainakin tämän lain nimen perusteella. Toteaisin edelleen, että kun ministeri Norrback puhuu turvallisuuspolitiikasta, niin hän puhuu siitä väärin sisällöin, sillä aseilla ei voi koskaan luoda turvallisuutta tämän päivän maailmassa enää.

Edelleen merkillepantavaa on se, että ministeri Norrbackin tapa ajatella on varsin ristiriitainen ja ilmentää siis ristiriitaista logiikkaa. Me vaadimme aseriisuntaa etupäässä muilta mailta, itse me toki emme suostu

lainkaan aseriisuntaan, mutta vaadimme kyllä muilta mailta aseriisuntaa. Samalla me olemme valmiita viemään joihinkin maihin nimenomaan sotatarvikkeita, jotta ne voisivat käydä sotaa. Mitä tällainen logiikka on? SKDL:n ryhmä ei voi hyväksyä lainkaan tämän kaltaista lakiesitystä, koska siinä on kysymys nimenomaan sotatarvikkeiden viennistä.

Ed. Lax: Arvoisa puhemies! Haluaisin kiinnittää huomiota erääseen asiaan. Tässä kuultiin juuri myös, että aseilla ei voida rauhaa varmistaa. Pienen maan kannalta kriisinhallintakyky silloin, kun suurvallat joutuvat ristiriitatilanteeseen ja pahaan sellaiseen, on avainasemassa. Silloin suurvallat katsovat, kykenevätkö pienet maat pitämään alueensa omissa käsissään. Varmemman vakuudeksi presidentti Gorbatsšov Finlandiallossa totesi myös, että liennytys ei koske sitä, mitä tarvitaan oman maan puolustukseen.

Tässä valossa haluaisin korostaa sitä, mitä ministeri Norrbackin puheenvuorossa tuli esille, kun hän puhui puolueettomuuskäsitteestä. Omavaraisuus puolustustarvikkeiden osalta on hyvin keskeinen kriisinhallintakyky arvioitaessa. Silloin on erityisen tärkeää, että puolueettomat maat kykenevät yhteistyöhön keskenänsä. Siinä mielessä meidän tulee suhtautua tähän vientiasiaan.

Ed. Donner: Arvoisa puhemies! Ministeri Norrback kaipasi tähän keskusteluun analyyttisempää suhtautumistapaa. Minä en ole aivan vakuuttunut siitä, että keskustelu tästä lakiesityksestä antaa sille mahdollisuuden, koska se on kuitenkin tavallaan hyvin suppea laki. Ed. Jaakonsaarella oli joitakin havaintoja menneisyydestä. Yritin jujuttaa omaan puheeseeni muutamia havaintoja. Mutta jos halutaan analyyttisempää keskustelua eduskunnassa tästä asiasta, niin se on kyllä käytävä jonkin toisen asian yhteydessä. Nimittäin edelleenkin korostan, mitä sanoin aikaisemmin, että tämä asia on sinänsä aika lailla vähäpätöinen, koska jos me vertaamme Suomen vientiä muihin puolueettomiin maihin, niin se on tavattoman pientä. Juuri siksi, että se on pientä, se voitaisiin lopettaa. Sen halusin sanoa, koska sen arvo suhteessa meidän kansantalouteemme on mitätön. Tässä lakiesityksessä puhutaankin siitä, että me

olemme valmiit Suomessa maksamaan jonkin verran korkeamman hinnan omavaraisuudesta määrätyillä alueilla. No, maksaamme sitten vielä vähän korkeampi hinta siitä, ettemme näitä tarvikkeita vie ulkomaille. Vielä tästä yleisestä analyttisestä havainnokannasta, niin täällähän tietysti voidaan siteerata kaikennäköisiä ja -karvaisia auktoriteetteja koskien puolueettomien maiden puolustustahtoa, puolustuskykyä. Totean vain, jos puhutaan yleisistä asioista, että meidän puolustusmenomme ovat viimeisen vuosikymmenen aikana kasvaneet samaa vauhtia kuin budjetin yleiskasvu, että Japanin puolustusmenot suhteessa bruttokansantuotteeseen ovat pienemmät ja että me olemme nousemassa sen aika kunnollisen puolustuskyvyn tasolle samaan aikaan, kun äsken mainitut auktoriteetit pyrkivät vähentämään puolustusmenoja, vähentämään jännitystä Euroopassa ja sillä tavalla edistämään liennytystä maailmassa.

Tämä ei minusta ole oikea tapa, mutta päätän tämän yleiskeskustelun, koska edelleenkin tämä ei ole oikea paikka eikä aika. Toivotaan, että saamme analyttisen keskustelun, ministeri Norrback, mutta ikävä kyllä tämän lakiesityksen yhteydessä se tuntuu vähän nurinkuriselta. Mutta edelleenkin olen samaa mieltä kuin aikaisemmin.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Haluan ed. Donnerille ja muutenkin tähän keskusteluun todeta sen, että kaikki sellaiset maat maailmanhistoriassa, jotka eivät ole pystyneet aseellisesti puolustamaan itseään, on poljettu jalkoihin. Niin on poljettu Baltian maat ja niin olisi poljettu Suomikin 1939—45, ellei se olisi pystynyt puolustamaan itseään. Kerrotaan Stalinin sanoneen — en ole koskaan hänen kanssaan keskustellut — että kansa, joka pystyy puolustamaan itsenäisyyttään, on itsenäisyytensä ansainnut. Sellaiset maat, jotka eivät pystyneet puolustamaan itsenäisyyttään, ovat itsenäisyytensä menettäneet.

Lopuksi totean tästä viennistä sen, että meillehän tuodaan puolustusvoimain tarpeisiin hyvin paljon erilaisia aseita ja laitteistoja ulkomailta. Siihen ei kiinnitetä niinkään huomiota, vaan pelkästään siihen, että me voisimme täältä jotakin myös. Mitä eroa siinä on, jos me tuomme ulkomailta tänne tai viemme vastaavasti ulos? Kokonaisuutena

kysymys on samasta asiasta. Silloin pitäisi lopettaa myös tuonti, jos me emme voi mihinkään mitään viedä.

Ed. Lax: Herra puhemies! Ed. Donnerin kanssa olen samaa mieltä siitä, että tätä keskustelua pitäisi syventää toisessa yhteydessä. Japani on kaukainen maa. Huomattavasti lähempää voimme vertauksia tehdä, jolloin toteamme, että me olemme 10—20 viime vuoden aikana satsanneet huomattavasti vähemmän puolustukseen kuin muut Euroopan maat. Me olemme suhteellisesti riisuneet itseämme aseista sillä aikaa.

Toinen asia: Käynnissä olevat aserajoitusneuvottelut eivät varsinaisesti tähtää suurvaltojen taikka sotilasliittoutumien iskukyvyyn vähentämiseen vaan enemmän siirtymiseen puolustukselliseen aseteknologiaan.

Puolustusministeri Norrback: Arvoisa puhemies! Kaikkien asioiden ympärillä voidaan käydä periaatteellista keskustelua, jos halutaan. Minä haluan myös korostaa sitä, että Suomen puolustusmäärärahojen taso on hyvin alhainen, Euroopan alhaisimpia. Mikään muu maa ei ole toistaiseksi viitaten Suomen puolustusmäärärahojen alhaiseen tasoon alentanut omia määrärahojaan. Jokainen maa analysoi omaa turvallisuuspoliittista asemaansa ja tilannettaan ympäröivän maailman pohjalta, ja näin pitää meidänkin tehdä.

Minusta nopeasti muuttuvassa Euroopassa on hyvä, että puolueettomat maat luovat vakautta ja toimivat turvallisuuspoliittisesti kaikin puolin, niin että muuttuva Eurooppa voi luottaa meihin. Se on lähtökohta, ja sitä taustaa vasten pitää myös katsoa puolustusmateriaalituotantoa ja -tuontiakin, joka on todella huomattava Suomeen.

Aina väitetään, että me olemme valmiit maksamaan korkeammat hinnat, jos vienti lopetetaan. Minä odotan semmoisia ehdotuksia sitten, että määrärahat nostetaan, jotta voidaan lopettaa vienti. Sehän on toki myös sallittua.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään puolustusasiainvaliokuntaan.

14) Hallituksen esitys n:o 201 mielenterveyslaiksi

Valiokuntaan lähettäminen

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin talousvaliokuntaan.

Keskustelu:

Sosiaali- ja terveysministeri Pesola: Arvoisa puhemies! Nyt esiteltävänä olevalla esityksellä mielenterveyslaiksi täydennetään mm. runsas viikko sitten hyväksyttyä erikoissairaanhoidolakia. Esitys liittyy myös kansanterveyslain mukaiseen perusterveydenhuoltoon sekä sosiaalihuollon lainsäädäntöön. Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annetaan hallituksen esitys laiksi kansanterveyslain muuttamisesta.

Lakiehdotus sisältää säännökset mm. mielenterveystyön sisällöstä, mielenterveyspalveluista ja tahdosta riippumatta annettavasta hoidosta. Tahdosta riippumatta annettavan hoidon edellytyksiä on myös selkiytetty. Myös muutoksenhakumenettelyä kehittämällä on pyritty parantamaan potilaan oikeusturvaa. Lakiehdotukseen sisältyvät myös rikoksesta syytetyn mielentilaa koskevat säännökset.

Mielisairaslain kokonaisuudistus liittyy kiinteästi sairaanhoidon muuhun alueelliseen ja hallinnolliseen kehittämiseen. Tämän esityksen tarkoituksena on täydentää erikoissairaanhoidon säätämistä toteutettavaa erikoissairaanhoidon uudistamista mielenterveystyötä koskevilla erityissäännöksillä. Mielenterveystyö ulottuu hallinnollisten rajojen yli. Erikoissairaanhoidon lisäksi ehdotettu laki luo puitteet perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon mielenterveyspalvelujen kokonaisvaltaiselle kehittämiselle sekä voimavarojen tarkoituksenmukaiselle ja taloudelliselle käytölle.

Lakiesitystä on valmisteltu hyvin perusteellisesti ja pitkään. Psykiatrinen erikoissairaanhoido perustuu vuodelta 1952 peräisin olevaan mielisairaslakiin. Mielisairaslain muuttamisesta vuonna 1977 annetulla lailla säädettiin uusista, avohoitoa painottavista toimintamuodoista. Hyväksyessään tuolloin hallituksen esityksen laiksi mielisairaslain

muuttamisesta eduskunta edellytti kiinnitetävän jatkuvaa huomiota mielenterveystyöhön ja edellytti tuolloin hyväksytyn osittaisuudistuksen lisäksi, että mielisairaslain kokonaisuudistus olisi saatava aikaan mahdollisimman pian. Mielenterveystyötä kehitettäessä olisi myös toiminnan painopiste siirrettävä mielenterveyden häiriöiden ennalta ehkäisyyn ja niiden varhaiseen hoitoon saamiseen. Nyt tämä eduskunnan edellytys on täyttyvässä.

Mielenterveystyön palvelujärjestelmän lähtökohtana on perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon valmiuksien ja toimintojen kehittäminen ensiasteisiksi yksiköiksi myös mielenterveysongelmien selvittelyssä. Mielenterveystyön toteuttaminen ja kehittäminen edellyttää kiinteää ja suunnitelmallista yhteyttä psykiatrisen erikoissairaanhoidon hoitojärjestelmään.

Erikoissairaanhoidolaki mahdollistaa aluevastuutoiminnan. Aluevastuuseen perustuvan hoitojärjestelmän tavoitteenahan on väestön tarpeen mukaisen hoidon ja kuntoutuksen toteuttaminen mahdollisimman lähellä käyttäjien normaaleja elinolosuhteita, hoidon kokonaisvastuun ja riittävän jatkuvuuden turvaaminen sekä psykiatrisen erikoissairaanhoidon sisäisen yhteistyön edellytysten parantaminen. Lakiehdotus muuttaisi psykiatrisen sairaala- ja avohoitotoiminnan välistä painotusta avohoidon suuntaan. Ehdotus ei merkitse muutoksia valtion viranomaisen tehtävänä olevaan mielenterveystyön yleiseen suunnitteluun ja ohjaukseen.

Mielenterveystyön kustannukset jakautuivat kuntien ja kuntainliittojen sekä valtion kesken samoin kuin nykyisin. Kustannusjaon perusteet sisältyvät sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettuun lakiin koskien sekä sosiaalihuoltona, kansanterveystyönä että erikoissairaanhoidon toteutettavaa mielenterveystyötä.

Uudistus merkitsee psykiatrisen terveydenhuollon yksiköiden pienenemistä ja avohoidon lisääntymistä pitemmällä aikavälillä. Todettakoon, että sairaalahoidon osuus psykiatrisen erikoissairaanhoidon käyttökustannuksista on edelleen lähes 90 prosenttia, vaikka psykiatrasta avohoitoa on viime vuosina voimakkaasti pyritty lisäämään.

Potilaan oikeusturvaa on lakiehdotuksessa pyritty parantamaan selkiyttämällä tahdosta

riippumatta annettavaa hoitoa koskevia säännöksiä ja kehittämällä muutoksenhakumenettelyä. Tästä saattaa aiheutua tarvetta lisätä voimavaroja lääninoikeuksissa. Kun tahdosta riippumatta annettava hoito väheenee pitkällä tähtäyksellä, voimavaravaikutukset eivät ole välttämättä merkittäviä. Ehdotettu laki sellaisenaan ei muuta mielenterveystyön voimavaratarpeita. Sen sijaan lakiehdotuksen toteuttaminen johtaa olemassa olevien voimavarojen entistä tehokkaampaan käyttöön.

Valtioneuvoston syyskuun alussa hyväksymässä sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisessa suunnitelmassa on tavoitteena saavuttaa mielisairaanhuoltopiirissä vähintään 4,5 avohoitoviran taso 10 000 asukasta kohden vuoteen 1993 mennessä. Sairaansijojen vähentämiseksi valtakunnallinen suunnitelma sisältää välitavoitteen siten, että vuonna 1993 sairaansijojen määrä ei valtakunnallisesti saa olla korkeampi kuin 2,7 sairaansijaa 1 000 asukasta kohti.

Nyt ehdotetussa lakiesityksessä mielisairaanhoidon käsite on korvattu lakiehdotuksen sisältöä tarkemmin kuvaavalla mielenterveystyön käsitteellä. Samalla mielenterveystyön kohdealuetta on edelleen laajennettu koskemaan myös sosiaalisen ja fyysisen ympäristön olosuhteita. Lakiehdotuksen mukaan mielenterveystyöllä tarkoitetaan yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvun edistämistä sekä mielisairauksien ja muiden mielenterveyden häiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä.

Mielenterveystyö voidaan jakaa rakentavaan ja ehkäisevään sekä korjaavaan toimintaan. Mielenterveystyöhön kuuluisi myös väestön elinolosuhteiden kehittäminen niin, että ne tukevat mielenterveyspalvelujen järjestämistä, ehkäisevät ennalta mielenterveyden häiriöitä ja edistävät mielenterveyttä.

Mielenterveyspalvelut ovat perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalihuollon palveluita. Perusterveydenhuollon palvelut toteutetaan kansanterveyslain mukaisesti. Sosiaalihuollon mielenterveyspalvelujen tuottaminen tapahtuu lähinnä sosiaalihuoltolain ja vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoiminnoista annetun lain periaatteiden mukaisesti. Erikoissairaanhoidon sisältävät myös mielisairauksien ja muiden mielenterveyden häiriöi-

den ehkäisyyn, tutkimuksiin, hoitoon ja lääkinnälliseen kuntoutukseen liittyvät toiminnot.

Vastuu mielenterveyspalvelujen järjestämisestä säilyisi edelleen kunnilla kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti. Palvelujen järjestämisessä olisi otettava huomioon tarkoituksenmukainen hoidon porrastus. Ne tulisi yhtensovittaa siten, että perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalihuollon alueella järjestettävät palvelut muodostavat eheän toiminnallisen kokonaisuuden. Hoito tulisi järjestää ensisijaisesti avohoitona.

Haluan tässä yhteydessä nostaa esille myös potilaan oikeusturvakysymyksiä, jotka liittyvät lakiehdotukseen. Kansainvälisissä yhteyksissä on erityisen voimakkaasti korostettu yksilön oikeusturvan toteuttamista. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus määrittelee tahdosta riippumatta mielisairashoitoon otetun henkilön oikeusturvan toteuttamisen edellytyksiä. Euroopan neuvosto on antanut tahdosta riippumatta hoitoon otetun henkilön oikeudellista suojaa koskevan suosituksen. Ihmisoikeussopimus ja mainittu suositus on otettu huomioon lakiehdotuksen valmistelussa, ja mm. hoitoonmäärittämismenettelyyn liittyvän tarkkailun enimmäisaikaa on lyhennetty viidestä päivästä kahteen. Potilaan hoitoon ja kohteluun liittyvien oikeuksien ja periaatteiden määrittelyn tärkeys korostuu mielenterveystyössä. Valmisteilla olevaan potilaan oikeudellista asemaa koskevaan lakiin on tarkoitus sisällyttää myös mielenterveyspotilaiden asemaa koskevat perussäännökset.

Tahdosta riippumatta annettavaan hoitoon määrittäminen merkitsee puuttumista yksilön henkilökohtaiseen vapauteen. Tämän vuoksi on tärkeää, että toimenpiteen aineelliset edellytykset säädetään laissa täsmällisesti ja yksiselitteisesti. Lakiehdotuksessa hoitoon määrittämisen edellytykset ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että henkilö voidaan määrätä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon vain silloin, kun kaikki lakiehdotuksen 8 §:ssä luetellut edellytykset täyttyvät.

Esityksessä on haluttu korostaa sitä erityistä merkitystä, mikä yksilön oikeusturvan kannalta on muiden kuin tahdosta riippumatta annettavien mielenterveyspalvelujen saatavuuden parantamisella. Lisäksi oikeus-

turvan kannalta on pidetty tarpeellisenä lyhentää valitusaikaa nykyisestä silloin, kun kysymys on tahdosta riippumatta annettavaa hoitoa koskevasta päätöksestä.

Arvoisa puhemies! Nyt valiokuntaan lähetettävää lakiesitystä on eduskunnassa odotettu hartaasti. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan vuoden 1991 alusta samanaikaisesti erikoissairaanhoidolain kanssa. Uskon, että talousvaliokunta paneutuu tähän odotettuun lakiesitykseen hyvin huolellisesti ja pyrkii käsittelemään sen ripeässä tahdissa.

Ed. Ikonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Pesola mainitsi lakiesitystä esitellessään mm., että lakia on valmisteltu kauan ja osittain rinnan erikoissairaanhoidolain kanssa. Kun talousvaliokunnassa oli käsittelyssä erikoissairaanhoidolaki, todella kaipasimme sinne myöskin rinnalle tätä ministerin esittelemää mielenterveyslakia. Mutta erikoissairaanhoidolaki oli tavattoman iso lakipaketti ja vei paljon aikaa, ja varmasti on toisaalta viisastakin, että tämä lakiesitys käsitellään ihan omana lakinaan.

Mutta kun ministeri mainitsi lakia esitellessään mm. avohoidosta, että nyt hoito suuntautuu myöskin avohoitoon, niin jään kaipaamaan mainintaa siitä, lisätäänkö henkilöresursseja. Tällainen sairaus vaatii myöskin toista ihmistä, on hän sitten kotisairaanhoidossa taikka kotipalvelussa oleva henkilö, ja nyt jo tiedämme, että näistä henkilöistä on puutetta. Myöskin tiedetään, että sosiaaliala ei enää sillä lailla kiinnosta nuoriamme, ei ole hakeutumassa tälle alalle työntekijöitä. Kysynkin: Onko hallituksessa mietitty, miten todella toimitaan avohoidossa, että pystytään nämä potilaat siellä hoitamaan?

Sosiaali- ja terveysministeri Pesola: Arvoisa puhemies! On aivan luonnollista, että kun lakiehdotuksessa korostetaan nimenomaan avohuollon merkitystä ja avohoitoon suuntautumista, niistä potilaista, jotka ovat avohoidossa, myös huolehditaan. Mielenterveystyö, psykiatria, on ollut jo pitemmän aikaa yhtenä painopistealueena valtakunnallisissa suunnitelmissa, niin kuin ed. Ikonenkin varsin hyvin tietää. Tätä aluetta on painotettu ja tullaan jatkossakin painottamaan. Uskon, että näin voidaan turvata

riittävä henkilökunta tällä tärkeällä alueella, joka tähän asti on kärsinyt voimavarojen puutteesta.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuultuani ministerin vastauksen haluaisin tietää, millä tavalla avohuoltoa aiotaan painottaa. Meidän kaikkien tiedossa on, että sitä paperilla painotetaan ja suunnitelmissa tähdennetään, mutta ymmärrän, että ed. Ikosen kysymys kattoi huolen siitä, miten se käytännössä hoidetaan.

Huoli on sitä suurempi sen jälkeen, kun lastensuojelua koskeva selontekokeskustelu täällä käytiin. Mielenterveyslain käytäntöön viemisessä törmätään siihen, että joudumme niissä perheissä, joissa on mielenterveysavohoitopotilas, miettimään, yksilön kannaltako asia ratkaistaan vai kodin enemmistön ja lasten suojankin kannalta. Tämä on todella henkilöresursseja ja myös koulutuksen määrällistä lisäystä vaativa laki, ja kaikki vaatii rahaa. Koulutuspaikkoja määrällisesti ei ole lisätty. Sosiaalialan investointihankkeet ovat osittain jäissä rahapulan takia. Meneekö tämä laki teoriassa edelle ja jättää alleen mm. lasten oikeussuojan elää rauhallisesti ja turvallisesti kotona, puhumattakaan sitten, että mennään mielenterveyslain subjektiin eli hoidettavaan yksilöön. Meillä on resurssipula.

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Pesolan lupaukset ja tulevaisuuden näkymät, miten henkilökuntaa lisätään avohoitoon, ovat erittäin valoisat. Toivon, että näin tulee tapahtumaan. Nyt kun siirrymme mielenterveyslain uudistuksen myötä yhä enemmän avohoitoon, joka potilaan kannalta on myönteinen asia, koska tosiasiaan on, että krooninenkaan sairaus ei vaadi elinikäistä laitoshuoltoa, niin on kuitenkin tiedostettava se, että mikäli ilman resurssein lisäystä, ilman henkilökunnan lisäkoulutusta siirrymme yhä voimallisemmin avohoitoon, olemme jättämässä heitteille sekä potilaan että hänen omaisensa.

Avohoitoon liittyy myös se, että meidän pitäisi saada lakisääteiseksi ja velvoittavaksi yhteistyö sekä sosiaali- että terveydenhuollon kanssa. Tämä tulee erityisesti nuorten mielenterveyskysymyksissä esiin, joissa rajatapauksissa psykiatrinen sairaanhoito herkästi, mikäli sitä ei lailla säädetä, kieltää vastuunsa, ja ammattitaidottomat henkilöt hoitavat psyykkisesti sairasta nuorta.

Ed. Taina: Arvoisa puhemies! Minä suhtaudun myös vähän epäillen avohuollon resurssien riittävyteen ja keskityn puheen-vuorossani lähinnä siihen.

Mielenterveyspalveluja järjestettäessä on lähtökohtana oltava sairaan oikeus saada hoitoa. Tämä liittyy myös mielestäni ministeri Pesolan korostamaan oikeusturvakysymykseen. On siis oltava myös oikeus saada hoitoa. Uusi mielenterveyslaki ei saa olla esteenä, vaan sen on oltava kannustimena hoitojärjestelmien tehostamisessa.

Päälinjana lakiesityksessä on avohoidon ensisijaisuus ja laitoshoidon vähentäminen. Ihmettelen vähän avohoidon ensisijaisuutta koskevaa säännöstä. Eikö kaikessa terveydenhuollossa ole itsestäänselvyys, ettei sairaalahoitoa anneta kuin tarvittaessa? Ehkä tämäkin säännös kuvaa sitä yleistä asennetta, että mielenterveyden häiriöt ja psykiatriset sairaudet ovat jotakin erikoista. Näistä kärsivät ihmiset eivät ole tasa-arvoisessa asemassa palvelujen suhteen somaattisia sairauksia sairastavien kanssa. Kun avohoitoa voimakkaasti painotetaan, se ei saa merkitä potilaiden hoitomahdollisuuksien heikentymistä.

Tavaksi on tullut esittää lukuja sairaalahoidon vähentymisestä. Luvut ovat tietysti positiivisia, mutta mielestäni pitäisi selvittää myös se, ovatko hoitotulokset samanaikaisesti parantuneet. Tärkeintähän on, että sairauksia pystytään hoitamaan, tapahtui se sitten avo- tai laitoshoidossa. Voisi ehkä esittää kysymyksen, merkitsevätkö kasvavat työkyvyttömyyseläkeläisten määrät sitä, että hoitomahdollisuudet ovatkin heikentyneet.

Avohoitopainotteisuus on myönteinen asia mielenterveyspalvelujen kehittämisessä, mutta vaatii runsaasti resursseja sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Voimavaroja on lisättävä ennen kaikkea henkisellä puolella, koska lisääntyvä yhteistyö vaatii asennemuutoksia ja koulutusta. Asenteiden sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyölle on oltava myönteiset kaikilla tasoilla mielenterveyspalveluja järjestettäessä. Kokemukseni mukaan yhteistyössä on käytännön tasolla vaikeuksia. Sosiaalihuollossa huolehditaan mielenterveyspotilasta avohuollossa. Yhteistyötä olisi siis jo tänä päivänä tehtävä kunnissa entistä enemmän. On hyvä, että uudessa lakiehdotuksessa yhteistyötä edellytetään lakitasolla. Yhteistyön esteenä käytännössä on usein tietämättömyys ja koulutuksen puute.

Myös vaitiolovelvollisuus tuntuu olevan joskus paremmin tehokkaan avun este kuin oikeusturvaa lisäävä tekijä. Vaikeuksia voi syntyä esimerkiksi silloin, kun sosiaalihoito suojelee lasta ja mielenterveyskeskus hoitaa äitiä. Molemmat katsovat tilannetta oman asiakkaansa näkökulmasta ja voivat olla eri mieltä tilanteen vaatimista ratkaisuista. Tällaiset ristiriidat olisi pystyttävä poistamaan.

Usein on myös niin, että käsitys hoidon tarpeesta on erilainen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Sosiaalihuollossa kysytäänkin, miten ihmeessä mielenterveyspotilaan on oltava niin terve, että hän ymmärtää hakeutua hoitoon. Miksi sairauden on edettävä vaikeaan vaiheeseen, ennen kuin terveydenhuolto suostuu ihmistä hoitamaan?

Avohoitopainotteisuus ja hoitoon pääsyn vaikeutuminen saattavat aiheuttaa sen, että ihmiset ovat sairaalahoidossa hoitotulosten kannalta liiankin myöhään. Jottei näin kävisi, on huolehdittava avohoidon riittävästä resursseista.

On myös entistä enemmän paneuduttava sosiaali- ja terveydenhuollon keskinäisen ymmärtämisen lisäämiseen, jotta yhteisiä asiakkaita pystytään auttamaan parhaalla mahdollisella tavalla. Yhteistyötä ainakin suuremmissa kaupungeissa voidaan edistää alueellistamalla sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja niin, että yhteistyö käytännön tasolla on mahdollisimman joustavaa. Se saattaa vaatia lisää henkilöresursseja. Resursseja voidaan lisätä myös uusimalla työnjakoa. Sosiaaliryönnön resurssien lisäämiseksi olisi mm. toimeentulotukiasioiden hoito siirrettävä Kansaneläkelaitoksen tehtäväksi, niin kuin täällä on useassa yhteydessä todettu.

Mielenterveyslakiesityksen 5 §:n mukaan sairaanhoitopiiriin ja terveyskeskusten on huolehdittava siitä, että mielenterveyspalveluista muodostuu toiminnallinen kokonaisuus. Lisäksi edellytetään, että yhteistyössä sosiaalilautakunnan kanssa järjestetään mahdollisuus lääkinnälliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen sekä tuki- ja palveluasumiseen.

Sosiaali- ja terveysviranomaisen yhteistyö asuntoviranomaisten kanssa ei toimi erityisen hyvin. Psykiatristen potilaiden asumista selvittänyt työryhmä on mm. todennut, että psykiatrisia potilaita kotiutettaessa olisi tehtävä kotiuttamissuunnitelma. Asunnottomia ei tule poistaa sairaalasta. Kun sosiaali- ja

terveysviranomaiset ottavat asiakkaan asiaansa yhteyttä asuntoviranomaisiin, tulisi asunnon saannin olla itsestäänselvyys. Asunnoissa tapahtuu jatkuvasti vaihtoa, ja siitä syystä vetoaminen asuntopulaan psykiatristen potilaiden kohdalla on pelkkä tekosyy. Ihmisiä ei tule pitää sairaalassa asuntopulan takia. Toisaalta on huolehdittava siitä, että avohoidossa on riittävät resurssit ihmisten selviytymistä tukemassa. Monet käytännön ongelmista ovat hoidettavissa hyvällä tahdolla ja myös poliittisella tahdolla jo tänä päivänä. Laki ei yksin auta, jos tahto puuttuu.

Avohoidon tehostamiseksi esitetään mm. tukihenkilötoimintaa. Ehdotus on hyvä. Mielenterveyden häiriöistä kärsivistä samoin kuin sosiaalihuollon asiakkaistakin suurin osa on yksinäisiä, juurettomia nuoria miehiä. Näiden ongelmat eivät poistu, ellei yksinäisyyttä ja turhuuden tunnetta pystytä vähentämään. Yksi keino normaalien ihmissuhteiden luomisessa on tukihenkilöjärjestelmä, joka yhdessä tuetun asumisen kanssa voi olla auttamassa uuteen sosiaaliseen elämään.

Mielenterveyslaki siirtää vastuuta mielenterveyspalvelujen järjestämisestä entistä enemmän terveyskeskuksille. Esityksessä edellytetään perustettavaksi kunnallisia mielenterveyskeskuksia. Lain edellyttämä yhteistyö parantaa toivottavasti myös jo toimivien mielenterveyskeskusten ja terveyskeskusten yhteistyötä. Työnjako ei ole tänä päivänä selkeä.

Ainakin Tampereella vanhuspotilaat jäävät lähes täysin mielenterveyskeskuksien palveluiden ulkopuolelle. Kuitenkin tosiasia on, että vanhusikäluokan kasvaessa lisääntyvät myös vanhusten mielenterveysongelmat. Depressioiden määrä lisääntyy, samoin kuin dementian ja alzheimerin. Myös vanhuksilla on oltava mahdollisuus saada asiantuntevaa hoitoa.

Vanhusten ongelmien lisääntyessä ja muutenkin avohoidon painoutuessa tarvitaan mielenterveyspalveluja esimerkiksi kotisairaanhoidossa ja kotipalveluissa entistä enemmän. On lisättävä erikoissairaanhoitajien virkoja ja koulutettava kotipalvelu- ja kotisairaanhoidon henkilöstö entistä paremmin havaitsemaan mielenterveysongelmat ja antamaan apua. Välttämättä ei siis ole kysymys vain henkilökunnan lisäämisestä, vaan ongelmien tiedostamiskyvystä.

Samaa taitoa pitäisi olla myös lääkäreillä. Valitettavan usein jäävät lääkäriltä havaitsematta todelliset ongelmat, kun potilas valitsee vain fyysistä vaivaansa. Yhtä usein ilmeisesti unohtuu yhteydenotto omaisiin silloin, kun potilaalla havaitaan sellainen mielenterveysongelma, jossa omaisten apu ja tuki on välttämätöntä. Omaisille ei myös läheskään aina selvitetä esimerkiksi depressiivisen vanhuksen ongelman vakavuutta.

Lakiesityksen mukaan kunta velvoitetaan kaikessa toiminnassaan edistämään mielen-terveyttä. Velvoite on hyvä. Päätöksentekijät tarvitsevat tietoa siitä, mitkä tekijät aiheuttavat mielenterveysongelmia ja miten niitä voidaan vähentää. Voitaisiinko esimerkiksi kaavoituksella huolehtia siitä, että asuin-alueet ovat monipuolisia ja viihtyisiä ja edistävät erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssakäymistä tai vanhuksille ja nuorisolle järjestettävät harrastusmahdollisuudet vähentävät eristäytymistä jne.? Tarvitaan myös asenteiden muutosta.

Lääkintöhallitus on ekspertti kampanjoiden järjestämisessä. Siitä ovat mielestäni tupakoinnin vastaiset kampanjat ja aidsvalistus hyviä esimerkkejä. Lääkintöhallitus voisi käyttää taitoaan myös mielenterveysongelmista kärsivien ihmisten hyväksi niin, että ihmiset jokapäiväisessä elämässään oppisivat auttamaan ajoissa lähimmäistään silloin, kun mieli alkaa järkkä. Samoin tulisi lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuksia havaita ongelmat aina, kun se on mahdollista riittävän varhaisessa vaiheessa.

Mielenterveyspotilaiden itsensä on ollut hyvin vaikea lähteä ajamaan omia etujaan. Omaiset ovat yleensä niin uupuneita perheenjäsenen sairauden vuoksi, ettei etujen ajamiseen ole riittänyt voimia. Ammatissaan mielenterveyspotilaiden kanssa työskentelevät eivät halua tai ehdi osallistua, tai he ovat sellaisessa asemassa, etteivät uskalla epäkohdista kertoa. Päätöksentekijät eivät siis välttämättä tiedä, minkälaisia ongelmat ovat ja mitä pitäisi tehdä. Siitä syystä pitäisi mielestäni ottaa huomioon esimerkiksi huumenuorten vanhempien vakavat vetoamukset lapsille annettavan hoidon turvaamisesta.

Toivon, että lain valiokuntakäsittelyssä kiinnitetäänkin erityinen huomio siihen, turvaako esitys varmasti mieleltään sairaille ihmisille samat hoitomahdollisuudet kuin fyysisesti sairaille.

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Tainan vaateet ja esitykset ennalta ehkäisystä ovat oikeat. On totta, että asunto, toimeentulo, ympäristö jne. ovat avainsanoja. Mutta mielenterveyslain esityksestä mielenterveyskeskuksista ennalta ehkäisevinä en ole vakuuttunut, koska tällä hetkellä jonot ovat kuukaudesta kahteen avo-
huollossa. Mikäli oleellista muutosta lain voimaan tullessa tällä alueella ei tapahdu, ennalta ehkäisy ei muutu.

Potilaan oikeusturvakyky ei tunnu paranevan siltä osin, että me olisimme oikeutetut saamaan hoitoa myös silloin, kun emme osaa sitä itse hakea, mikä koskettaa potilaan, hänen omaistensa ja lähiympäristönsä oikeusturvaa. Lakiesityksen 11 § estestäänkin tiukentaa hoitopääsytymämahdollisuutta silloin, kun se on tahdon vastaista. Tämä heikentää potilaan oikeusturvaa.

Ed. Kauppinen: Arvoisa puhemies! Heti alkuun ilmoitan, että puheenvuoroni kyllä ylittää sen suositusajan, mitä näihin puheenvuoroihin on yleensä annettu. Toisaalta on niinkin, että kansanedustajan puhe-
aika on rajoittamaton. Koska katson, että kyse on niin tärkeästä asiasta, oikeastaan meitä jokaista suomalaista ja meidän oikeusturvaamme läheisesti koskettavasta asiasta, katson, että asia vaatii huomattavasti perusteellisemman selonteon kuin ehkä yleensä näissä asioissa on paikallaan.

Hallituksen esityksen yleisperusteluissahan mainitaan mm., että 5–6 prosenttia alle 12-vuotiaista eli noin 50 000 lasta tarvitsee eriasteisia mielenterveyspalveluja. Lisäksi 12 vuoden iästä eteenpäin tarpeen katsotaan voimakkaasti lisääntyvän, ja yli 30-vuotiaista 12–18 prosenttia hyötyy asianmukaisista mielenterveyspalveluista. Mitä tämä kertoo? Se kertoo, viestittää, että meidän yhteiskuntamme on tavalla tai toisella sairas tai meillä on poikkeukselliset kriteerit määrätä näistä asioista niin, että meillä prosenttiluvut tulevat näin suuriksi. Jossakin syvemmällä on suuri ongelma. Sitä osoittaa myös se, että mielenterveyshäiriöt ovat ohittaneet lukumääräisesti suurimpana työkyvyttömyyseläkkeen syynä verenkierto- sekä tuki- ja liikuntaelinten sairaudet. Tämäkin on erittäin tärkeä ja puhutteleva asia.

Maassamme on pakkohoidossa ja mielisarashoidossa huomattavasti enemmän ihmisiä

kuin muissa maissa. Ei varmaankaan ole kyse muusta kuin siitä, että meillä ovat kriteerit hoitoon toimittamiselle tällä hetkellä huomattavasti väljemmät ja on mahdollisuus käyttää mielisairaanhoidoa mahdollisten muidenkin tarkoituksien toteuttamiseen kuin pelkän mielisairauden parantamiseen.

On valitettavaa, että vielä 80-luvulla, lähiaikoina, eräs varsin merkittävässä asemassa oleva henkilö luonnehti elämänsä vaikeimmaksi tehtäväksi mennä tällä 80-luvulla toteamaan tuntemansa henkilö mielisairaaksi erään muun ongelman hoitamiseksi — huomattakoon: terve henkilö toteamaan mielisairaaksi. Vallan pyrkimykset voivat löytää mitä ihmeellisimpiä muotoja.

Psykiatrien voimakkaat kannanotot mm. vuoden 1984 jälkeen kuvastavat herkkyyttä näiden asioiden esille otolle. Jos omatunto on puhdas, ei liene mitään syytä älähtää arvosteluille. Vallan pönkittäminen ja muiden kiperien yhteiskunnallisten tilanteiden hoito on ollut aiemmin ehkä yllättävänkin yleistä psykiatrien kautta. Ainoastaan jäävuoren huiput ovat tulleet esiin. Varsinainen jäävuori uinuu pinnan alla. Mahdollisuudellaan käyttää hirmuvaltaa psykiatrit ovat temppelin huipulla, mikäli vain haluavat käyttää sitä valtaa. Onneksi harvat käyttävät sitä valtaa väärin. Vain harvoin on heidän toimiinsa päästy käsiksi. Suojamuurin ovat varmistaneet salassapitovelvollisuus, kollegiaalisuus, valitusmenetelmien niukkuus ja siellä se, että vain paperi- ja muutoseikat tutkitaan, ei asioiden todellista sisältöä, olkoon papereihin kirjoitettu vaikka kuinka satuilua, vain muutamia esimerkkejä mainitakseni.

Asiat ovat hyvin monimutkaisia. Valaisun kannalta esitän psykiatriseen hoitoon liittyviä näkemyksiä, joissa psykiatria toimii viisauden ja hulluuden rajanvetäjänä. Kuulemanne jälkeen voitteen ajatella, onko psykiatrien maailmankuva niin kapea, että he tarvitsevat ainakin osaksi palautusta elämän realiteetteihin ja näin ollen lisää koulutusta ja työkiertoa. Tarvetta tähän väittäisin olevan. Psykiatriassa toimivien henkilöstöryhmien koulutukseen ja työnkiertoon on pikaisesti kiinnitettävä huomiota. Valvonnan tehostamisella tulee pyrkiä myös siihen, etteivät psykiatriset hoitolaitokset toimi terveydenhuollon alan työntekijöiden suojatyöpaikkoina niin, että mielisairaavat, alkoholi-

päihde- ja huumeongelmaiset tai muissa työyhteisöissä sopeutumattomat henkilöt toimitettaisiin sinne työhön. Näitä löytynee mielisairaaloista työtehtävistä tänä päivänä yllättävän paljonkin.

Toiseksi käyn läpi eräitä mielenterveyslakesityksen kohtia. Varsinaisen kannanmuodostuksen asioihin teen vasta valiokuntatyöskentelyssä, jottei kannanmuodostukseni tule ennen asiantuntijoiden kuulemista kiinni löydyksi. Esitän myös muutamia esimerkkitaupauksia, joissa lääkäreiden tietämättömyys on johtanut potilaan korvienväliseen sairauteen.

Seuraava esitysosani perustuu suomalaiseseen psykiatrian oppikirjaan ja sieltä otettuihin diagnostisiin kriteereihin, joista jokainen voi arvioida, millä tavalla itse kukin voi joutua psykiatriseksi potilaaksi. Tiedefilosofian mukaan tiede on avoin, kriittinen ja itseään korjaava. Tiede on paras ja luotettavin tiedonhankkimismenetelmä ja suosii luonnollisia selityksiä yliluonnollisten sijasta. Psykiatrian tulisi lääketieteen osana pyrkiä samaan. Kyse on kuitenkin huomattavasti enemmän psykiatrian omaan elämäkokemukseen nojautuvasta selittelystä, josta esimerkkejä esitän myöhemmin. Tieteellisesti kiistatonta diagnostista kriteeriä on joskus verraten vaikea löytää.

Tiede ei nähdäkseni ole erehtymätön. Näin muodoi ei liene myöskään psykiatria. Kyse on vain tosiasioiden hyväksymisestä, itsekriittikin olemassaolosta ja ns. näyttökysymyksistä, toisin sanoen hyväksytäänkö näyttökysymykset ja millä edellytyksillä. Kuka on tällöin luotettava tietolähde tai mikä taho. Hyväksyykö psykiatria spekulatiot, ajattelun tuotteet ja yhteiskunnan ja ihmisten muuttumisen omana aikanaan? Se riippuu oleellisesti psykiatrasta tutkimusta tai hoitoa suorittavan henkilön omasta maailmankatsomuksellisesta, toisin sanoen hänen henkilökohtaisesta taustastaan. Objektivisuus voi näin ollen olla näennäistä. Voisi sanoa: itsepetostako? Menneitä aikoja ajateltaessa ja palautettaessa mieliin esimerkiksi noitavainot ymmärrämme nykyään niiden mielettömyyden, mutta aikansa eläjille ne olivat karmaisevinta todellisuutta. Mikä onkaan ihmiskunnan kehityksen, yhtä kuin tiedon ja taidon kehityksen, osuus asennoitumisessamme näihin asioihin? Entä sosiaaliset sidonnaisuutemme? Kuinka ne vaikuttavat ulkopuo-

leltamme tulevien kokemusten — toisen henkilön sanomiset, ilmeet, eleet, liikkeet ja myös sanomatta jättämiset — sisäiseen muokkaukseen ja niiden pohjalta syntyneiden johtopäätöstemme muodostamiseen? Onko se aina objektiivista? Onko psykiatrien ihmiskuva Suomessa kapeampi kuin muissa maissa, vai olemmeko todella muista kansoista vahvasti poikkeava joukkio? Tuskinpa. Tällaisen johtopäätöksen voisi kuitenkin tehdä kansainvälisten psykiatristen hoito- ja pakkohoitotilastojen perusteella.

Onko meillä suomalaisilla kunnia omistaa siunattu hulluus, vai onko kansallinen arvo maailmamme niin erilainen? Onko se välttämätöntä tai edes onneksi luovuudellemme? Onko se tarpeen valtarakenteillemme? Taiteilijoille sallitaan ajatuksen rientoa, omituista pukeutumista, laumasta erottautumista, tunnepurkauksia. Kuinka mahtaisi käydä esimerkiksi ns. akateemisesti sivistyneelle, jos hänellä on aimo annos boheemisuutta ammattitaitonsa ja tietonsa lisäksi? Kriitikki on kyllä varsin kova, ja vaaditaan vahvaa itseluottamusta kyseiseltä henkilöltä, jotta hän voi sosiaalisessa paineentässä säilyttää tyyliänsä kolhimatta itseään henkisesti tai menettämättä virka-asemaansa tai ammattioikeut-
taan.

Entä jos hän kritiikillään sattuu astumaan vaikuttajien varpaille tai peräti kipeille liika-varpaille? Onko silloin yhteiskunnan edun mukaista katkaista akillesjänteet, vai antaa hänet esimerkiksi riittävästi vaikuttavien henkilöiden tuella mm. sulkemalla hänet mielisairaalaan tai järjestämällä muuta ns. jäynää eli kapuloita tai muuta vastaavaa hänen tielleen? Vanha kokemus on osoittanut, että parhaiten pääsee eteenpäin hoitamalla henkilösuhteet hyvin, tarkoittanee kai savolaisittain sanoen luovimista, neuvottelutaitoa, sopeutumista, mitä ne sitten lienevät-kään verbaalisesti ilmaistuina.

Kuinka käy edellä mainitulle henkilöparalle, jos hän joutuu ns. hoitotoimenpiteitten kohteeksi välttyäkseen pahemmalta sairastumiselta psykiatrien mielestä ja hoitoon toimittajien mielestä, välttyäkseen muka tuhoamasta tulevaisuuttaan psykiatrien ja muiden hyvää tarkoittavien ihmisten mielestä? Onko hän puolustuskyvytön, jos hänet eristetään täydellisesti tai ainakin lähes täydellisesti sosiaalisesta ympäristöstään? Ovatko hänen tavallisen ihmisen mielestä normaalit reak-

tionsa kyseisessä tilanteessa psykiatrista diagnostiikkaa tukevia?

Jos hän siinä tilanteessa ei koe olevansa sairas, tätä pidetään vahvana sairauden kriteerinä, koska useissa psykiatrisissa sairauksissa sairauden tunteen katsotaan puuttuvan, eli jos hän kieltää olevansa sairas, hän on siitä huolimatta sairas, kun sairauden tunne puuttuu. Jos hän masentuu tai itkee, jälleen tuetaan diagnostiikkaa depression suuntaan. Jos hän ymmärtää taustat ja yrittää puolustautua tuomalla tosiasiat julki, häntä pidetään ilmeisesti hyvin epäluotettavana, epäluuloisena ja tämän katsotaan tukevan vainomieliharhaisuutta diagnostiikassa.

Jos hän on aggressiivinen eli hyökkääväinen, kuten voisi olettaa, jos on vähänkään tunteita, hänet tulkitaan vaaralliseksi ja täten pakkohoito ja pakkotoimenpiteet jopa pakkopaitoineen ja lisälääkityksineen katsotaan välttämättömiksi. Jos hän tukeutuu yliluonnolliseen uskonnollisella vakaumuksellaan katsoen mm. Jumalaan, tälläkin on oma merkityksensä jakomielitautidiagnostiikan suuntaan. Nämä ovat kaikki suomalaisesta psykiatrian oppikirjasta. Nämä eivät ole minun mielikuvitustani.

Jos hän pysyy viileän rauhallisena, loogisena, silloin häneltä katsotaan tunteiden puuttuvan ja jälleen tuetaan diagnoosia. Eihän mielisairaalla ole tunteita. Jos hän pysyy itsehillintänsä avulla hyödyntämään muuten joutavaa aikaansa esimerkiksi lukemalla, piirtelemällä, tuottamalla kirjallista aineistoa, tämänkin katsotaan ilmeisesti olevan asiaankuulumatonta ja jälleen ollaan diagnoosin vahvistavalla puolella.

Jos hän ei pakkolääkitystä saadessaan ala rimpuilla tietäen joutuvansa pakkopaitaan silloin ja lisälääkitykseen, tällöin katsotaan ilmeisesti tilanne henkilön kohdalta niin, että hän on hyvin tunneköyhä. Jälleen tuetaan diagnoosia, kun ei vastusta hoitotoimenpiteitä tietäessään tosiasiat. Pakkopaitaan joutuessaan hän joutuu todella siellä olemaan niin kauan kuin arvon henkilökunta häntä pitää. Henkilökohtaisille hygieniasioillekin pääseminen on siitä hyvin kyseenalaista. Yleensä annetaan niin paljon lääkettä, että menevät alle hyvät ja huonot.

Jos hän alistuu — ja menee tietysti sekavaksikin suurista lääkemääristäkin vielä — ja keskustelussa toteaa, ettei enää osallistu ja arvelee asioiden hoituvan eteenpäin ilman

hänen ponnisteluaan, jälleen tuetaan diagnoosia. Psykiatrien mielestä hän saattaa nauttia tilanteesta. Tilanne kuitenkin asianomaiselle saattaa olla perin hankala ja vaikea.

Jos hänellä on tulevaisuuden suunnitelmia, onko hän sitten uhmakas, koska ei alistu rattaisiin? Jos hän esittää omat perustellut näkemyksensä, onko se diagnostista, jos psykiatrin maailmankuva on toinen? Onko varmaa, ettei psykiatrin oma mielenterveys ja maailmankuva ole järkkynyt? Entä jos psykiatrin tietopiiri kyseessä olevassa asiassa on huomattavasti vähäisempi kuin tutkittavan henkilön? Esimerkkinä mainitsisin, että jos tämän päivän saasteongelmista, Kuolanmaasta Suomeen tulleista kaukoydinsasteista jne. 1984 psykiatrilille puhuttiin, niin sitä hän oli täysin seinähullu silloin. Näin maailma muuttuu, Eskoni!

Esimerkkinä esittäisin mm. mustien aukkojen tutkijat. Jos he joutuisivat psykiatrien käsiin, kyllä olisivat varmasti hyvin sairaita, samoin kvarkkiteorioitten tutkijat, ydinfysiikot, kemian tutkijat, maailmankaikkeuden kokonaisuudessaan ymmärtävät henkilöt jne. Miten kävi aikoinaan bakteerien alkuperän löytäjällekin? Entä ne, jotka aikoinaan väittivät, että maapallo on pyöreä? Kyllä ne hulluja olivat nekin!

Jos tällaisella henkilöllä on näyttöjä asioidensa tueksi ja niitten todellisuudesta, huijaustaanko ne sivuun muka merkityksettöminä juoruina. Valitettavasti tänä päivänä tehdään näinkin. Entä jos hänen tuttavapiirinsä on vakuuttunut, ettei mitään ole vialla? Ovatko he kaikki hoidon tarpeessa? Mihin raja vedetään? Kuka ja mikä on se ainoa oikea tietolähde ja millä kriteerillä: arvostettu asema, häikäilemätön tieltäraivaaja, laiminlyöntiensä peittelijä, poliittisten päämäärien toteuttaja? Edellä mainituista yksi tai useampia yhdessä on se arvostettu tietolähde sitten.

Arvoisa puhemies! Valo vilkkuu, mutta tämän asian tärkeydestä johtuen lupasin käyttää, arvoisan puhemiehen myötävaikutuksella tietystikin, pidemmän puheenvuoron kuin olin ajatellut. Asia on todella tärkeä koko Suomen yhteiskunnan kannalta. Ei meidän suomalaisten terveydentila psykiatrialta kannalta varmasti ole keskimäärin sen huonompi kuin muittenkaan, vaan kyse meillä on ehkä hoitohenkilökunnan liian

eriytyneestä asennoitumisesta psykiatriisiin hoitoihin ja siitä, että psykiatria on liian sulkeutuneena erityisalana muusta sairaanhoidosta erillään. Minusta se on erittäin vaarallista. Tällaisesta eriytymisestä pitäisi päästä eroon.

Tästä voidaan vetää johtopäätös ja kysyä, mikä on viisautta ja mikä hulluutta, kuka on viisas ja kuka hullu. Mitkä ovat keinot yksilön oikeusturvan turvaamiseksi yhteiskunnan rattaissa tällaista taustaa vasten ajateltuna? Jos henkilö lääkkeiden sivuvaikutuksia tuntiessaan esittää nämä hoitohenkilökunnalle, katsotaanko tämän johtuvan ainoastaan lääkkeiden pelosta. Tosiasiaan on, että mitä terveemmälle henkilölle lääkkeitä annetaan, sen varmemmin niistä tulee vaikeita haittavaikutuksia. Mutta tämäkin on jälleen psykiatrista diagnostiikkaa tukevaa. Sanotaan, että on luulosairaskin vielä, eli kielletään oireitten olemassaolo.

Kirjailija Teuvo Saavalainen on sanonut: ”Hulluksi heittäytymisessä ei muuten tarvita paljon näyttelemistä, ei tämän lajin, suvun ja perheen jäseneltä. Pienoinen ihme ja mahdollisesti teeskentelyn tulos on pikemmin se, että meikäläinen on tähän asti pystynyt säilymään suunnilleen täysijärkisten kirjoissa, edes virallisesti. Ohimoa napautellaan merkitsevästi, kun silmä välttää, ja joskus avoimesti päin naamaakin sanotaan.”

Millaisen riskin esimerkiksi lääkäri ottaa lähtiessään yksin selvittämään, tutkimaan tai kritisoimaan yhteiskuntaa tai sen jotakin osa-aluetta? Mikä on riski, jos hän tekee sen saman julkisen kontrollin alaisena tutkijana? Onko tutkijan vapaus silloin näennäinen? Mihin kaapuun se verhotaan, hysterial, pelottelun vai vaikenemisen, vai kollektiiviseen vastuuseen? Siihen on ainakin helpompi pukeutua näennäisesti.

Se, millainen riski on analysoivalla kirjailijalääkärillä, riippuu nähdäkseni siitä, kuinka kärkevästi tai myönteillen hän asiat esittää ja ovatko ne vain vanhan kertausta ja valtasysteemien organisaatioitten tukemiseen tähtääviä, aiemmin yleisesti hyväksytyjä asenteita. Entä jos kirjallinen tuotanto ei horjutaisi valtarakennelmia? Se kertoisi vaikka kuinka pelottavista asioista: mielikuvitusmaailmasta, sivupersoonista, sielunvaelluksista jne. Se ilmeisesti sallitaan myös psykiatrien toimesta. Lisäähän se psykiatrien vaikutuskenttää syventämällä sitä, tekemällä sen

tutkijat maagisemmiksi ja oikeutetummiksi käyttämään rajatonta valtaa yksilöön nähden. Pakkohoidossahan ei ole mitään mahdollisuutta määrätä mistään itseään koskevatavasta asiasta, esimerkiksi lobotomiasta eli aivolohkon poistosta, sähköshokkihoidoista aivoihin jne. Ei siellä kysytä asianomaisen lupaa. Ne tehdään vain asianomaisen vastustelusta huolimatta. Nämä ovat kyllä minusta sellaisia ihmisoikeuteen liittyviä asioita, joihin pitäisi pikaisesti puuttua.

Mihin psykiatriaa voidaan käyttää? Poliisi voi välttyä tutkimasta epämiellyttäviä asioita. Tällöin tapahtuu vastuun siirto psykiatreille, joille on annettu ehkä puutteelliset tai harhaanjohtavat tiedot. Tätä tapahtuu Suomenmaassa tänä päivänäkin. Esimerkkinä mainitsisin erään kemistin teollisuuslaitoksesta. Pahoinpitely, rikosilmoitus korkea-arvoista henkilöä vastaan tehty jne. Tiedot olen saanut vuoden 1984 kuluessa. Entä sitten, kun korkea-arvoisessa asemassa oleva henkilö haluaa poistaa vaimonsa uuden kilpailijattaren tieltä? Kumpaa tässä tilanteessa uskotaan? Mitkä ovat tällöin näyttökysymykset?

Entä ristiriitatilanteet diagnostiikassa? Poljetaanko tällöin eri mieltä oleva kollegiaalisuuden jalkoihin vaiko alistetussa asemassa oleva esittää vahvan oman näkemyksensä vai pakeneeko hän vähäiseen kokemukseensa ja sulkee silmänsä inhimillisyydeltä, silloin kun on lääkäreillä erilaiset näkemykset hoidon tarpeellisuudesta? Kuka tekee silloin vatsan naisen likaisen työn? Käytäntö on osoittanut, että valitettavasti naislääkärit. Häpeäkseni totean, että naislääkärit ovat se likaisen työn tekijäryhmä Suomessa, kun katsotaan ristiriitaisia päätöksiä.

Annetaanko tällöin koko hoitohenkilökunnan osallistua tutkimuksiin ja hoitoihin vai rajataanko kyseessä olevaa piiriä hyvin suppeaksi tietojen välittämisen estämiseksi? Ovatko silloinkin kenties naiskollegat erikoisasemassa? Sanoin, että tätäkin käytetään. Muun muassa minun kohdallani annettiin tarkat ohjeet, kenen kanssa sain keskustella ja kenen kanssa en. Piiri oli hyvin suppea, vain ne lääkärit, jotka olivat tiimissä mukana. Mutta minä olin uhmakas ja keskustelin muidenkin kanssa.

Haluaisin sitten esittää muutamia diagnostisia kriteereitä, jotka voivat joskus olla hyvinkin tulkinnan varaisia. Muun muassa

depressiossa positiivista sukuanamnesiaa on pidetty selvänä sairauden kriteerinä. Toisin sanoen suku on pahinta, jos siellä löytyy masennusta. Depressiossa eli masennuksessa itsetunto on matalalla, syyllisyydentuntoa on joko vähän tai ei juuri ollenkaan tai paljon. Aggressiivisuutta ja provokatiivisuutta voi olla, mutta ne voivat myöskin puuttua. Kaikki on yhtä lailla diagnostista. Eikö olekin varsin selvää? Laukaisevaa tekijää ei tarvitse olla, mutta se myös voi olla. Lihomein tai laihtuminen tai normaalin ruumiinpainon säilyttäminen kaikki voivat puhua diagnoosin puolesta suomalaisen psykiatrisen oppikirjan mukaan. Mustasukkaisuusvainoharhaisuuden diagnostisten kriteerien olemassaoloa voi olla joskus erittäin vaikea todeta. Mitä tapahtuu silloin, jos puoliso on todella uskonon? Mikä on hänen luotettavuutensa mitta, ja millä se todetaan?

Suuruusharhaisessa paranoiasa vakuutuneisuus omasta suuruudesta perustuu diagnostiikan tekijän mielestä perusteettomiin kuvitelmiin. Onko kuitenkin aina näin, vai onko kyseessä vain tutkijan suppeampi tietopiiri asiasta jossakin taloudellisessa ratkaisussa? Psykiatri ei välttämättä tiedä henkilön todellista taloudellista taustaa ja sitä, että hän toimii liiketoimintansa, liikeideansa mukaisesti täysin loogisesti ja järkevästi. Mutta psykiatrit käyttävät ylivaltaa arvioidessaan tällaista asiaa.

Luulovainoharhaisuudessa henkilöllä on vakaa oletamus vahvasta sairaudesta. Onko joissakin tapauksissa kyseessä vain lääketieteen nykyinen riittämättömyys tarkemman diagnostiikan harrastamiseksi? Esimerkkinä mainitsisin mm. erilaiset paraneoplastiset ilmiöt, jotka saattavat olla jo hyvin varhaisessakin vaiheessa ennen varsinaisen sairauden diagnostisoimista. Nämä tarkoittavat niitä ilmiöitä, jolloin syöpäsolut jo vähäisessä määrässä elimistössä ollessaan lähettävät hormonaalisesti aktiivisia voimakkaita viestejä eri puolille kehoa aiheuttaen erilaisia tuntemuksia. Niitä ei vain pystytä nykylääketieteen menetelmin toteamaan. Tällainen henkilö leimataan herkästi mielisairaaksi.

Käytännön esimerkkinä, tosin valitettavana, voin sanoa, on eräskin henkilö, joka vajaan kahden vuoden sisällä on kuollut. Nuori tyttö sairastui 16-vuotiaana ja väitti, että hänellä on vatsavaivoja. Lääkärit tutkivat, mutta totesivat, että ei ole ja että on vain

itsenäistymiskriisiä — mielisairaalaan. Tyttö vain väittää ja väittää, että vatsavaivoja on ja täytyy tutkia. Lääkettä lisätään, lääkettä lisätään, tyttö on onneton. Siirretään sitten raskaasti hoidettavien sairaalaan ja lisätään lääkitystä. Tyttöä pidetään lähes kaksi vuotta hoidossa siellä, kunnes vanhemmat eräänä maanantaina vaatimalla vaativat, kun tyttö ei pääse liikkumaan ja on turvoksissa, että hänet täytyy viedä tutkimuksiin ja hoitoihin. Hänet vietiin yliopistollisen keskussairaalan poliklinikkaan, jossa otettiin näytteet, ja sitten hänelle parin viikon päähän annettiin näytteiden ja tulosten kuulemisaika. Samaisen viikon, milloin maanantaina hänet käytettiin sairaalassa, samaisen viikon perjantaina hän kuoli erittäin pitkälle levinneeseen munasarjasyöpään. Tällaistaakin on meillä psykiatriassa tänä päivänä.

Paranoiasa sairauden tunto puuttuu. Entä jos henkilö ei kuitenkaan ole sairas ja hänen pitäisi vain myöntää olevansa sairas? Tämänkin katsotaan olevan sairauden diagnostista arvoa lisäävää, kun sairauden tunne puuttuu, vaikka siis olisi lähtökohdiltaan aivan terve ihminen. Paranoi'kon katsotaan ryhtyvän paranoidiseen toimintaan hyökkäämällä mielenmaailmaan kuuluvia henkilöitä vastaan valituksin tai tekemällä näitä kohtaan suoranaisia aseellisia hyökkäyksiä: hakee oikeuksiaan. Tällä kielletään hakemasta oikeuksia.

Jos on paranoia diagnoosina, et pysty hakemaan itsellesi juridisia oikeuksia, koska sanotaan, että "aha, että paranoi'kko on, siihen kuuluu tällainen homma". Se on sairautta tukevaa, ja näin ollen hänet otetaan uudestaan hoitoon. Täten hän saattaisi olla ympäristölleen vaarallinen, ja tällä perusteella jo pelkän oletuksen vuoksi hänet voidaan sulkea pakkohoitoon, vaikkakaan mitään näyttöä ei olisi. Tämä on tämän päivän tilannetta.

Entä jos nämä anamnestiset eli esitiedot antavat tahot ovat olleet epärehellisiä omista intresseistään, omista tarpeistaan johtuen? Näyttäisi siltä, että psykiatrisessa diagnostiikassa kriteereiksi voinee riittää jopa puhuttyylikin. Entä jos henkilö on muille vaarallinen todella? Miksi häntä ei suljeta mielisairaalaan? Onko kyse pelkotilasta ja kenen pelkotilasta, hoitohenkilökunnan pelosta vai miten? Käytäntö usein on osoittanut, että ne, jotka ovat todella vaarallisia mielisairaita,

kyllä ns. ulostetaan eli poistetaan sairaalasta hyvin varhaisessa vaiheessa, vaikka asianomaiset eivät itse edes lähtisi sieltä pois. Silloin sopii kysyä, kenen pelosta on kyse.

Muun muassa paranoidisessa psykoosissa ennuste on yleensä huono. Paranoia ei yleensä parane koskaan. Henkilö pyrkii salamaan lääkäriltä omat vainomieliharhaiset kuvitelmansa. Entä jos kyseinen henkilö onkin avomielen ja yhteistyöhaluinen ja kuitenkin katsotaan, että hän sairastaa paranoidista psykoosia? Tarkoitus pyhittää keinot. Paranoidisessa psykoosissa lääkitys koetaan yleensä helpottavana, mutta entä jos lääkityksestä tulee vaikeita haittavaikutuksia, joista asianomainen valittaa? Ne kuitataan vain luulosairaudeksi. Tällöin hänen katsotaan pelkäävän lääkkeitä ja jälleen tuetaan diagnostiikkaa — sairras mikä sairras.

Eräänä esimerkkinä mainitsisin kverulatoisen paranoian, jossa asianomainen katsoo kärsineensä vääryyttä eikä voi hyväksyä ratkaisua, koska se sotii hänen minäihannettaan vastaan. Tällaiset henkilöt käyvät asiansa puolesta jatkuvaa oikeustaistelua kykenemättä alistumaan tosiasioihin tähän liittyen läheisesti psykoottis-paranoiset reaktiot, jotka liittyvät syrjäytetyksi tulemiseen. Kuinka näiden henkilöiden rauhoittamiseksi voitaisiin menetellä? Suljetaanko heidät pakko-toimenpitein hoitoihin? Ei yleensä, heidän ovat erittäin hyviä työllistäjiä. Muun muassa minun tapaukseeni liittyvinä seurannaisvaikutuksina eräs henkilö käynnisti — laskin — vähän yli vuoden aikana 44 erilaista prosessia. Sen jälkeen en edes viitsinyt laskea, montako hän on niitä käynnistänyt. Mutta ahkeruutta se kuvaa ainakin, ja täytyy sanoa, että työllisti erittäin hyvin lainoppineita.

Millä tavoin psykiatrian luotettavuutta testataan? Mikä on se mitta? Onko mittana erehtymättömyys, jota psykiatrit itse julistavat, vai ovatko mittana lain mukaiset prosessit, jotka nykyään ovat olleet erittäin harvinaisia? Lain mukaisten prosessien tulokset lienevät näillä näkymin erittäin heikot, koska lääninoikeus tutkii ainoastaan muutoseikkoja, siis onko paperit tehty oikeassa järjestyksessä, mutta ei asiasisältöä eikä sen paikkansapitävyyttä. Siihen ei kajoeta lainkaan. Ja asiasisältöhän voi olla ihan mitä sattuu. Se ei välttämättä ole sitä, mitä se todellisuudessa on. Lisäksi lääninoikeuden asiantuntijat saattavat olla samoja hen-

kilöitä, jotka ovat osallistuneet hoitopäätöksiin tai ovat muuten hyvin läheisessä tuttavuussuhteessa hoitopäätöksiä tehneitten kanssa.

Kuinka paljon vaikuttaa prosessin oikeudenmukaiseen tulkintaan valituksen laatija ja hänen juridinen tuntemuksensa ja sanallinen kykynsä ilmaista asioita? Lääkintöhallitus on lain mukaisten prosessien tutkinnassa myös osavastuullinen lähinnä lausuntoja antavana viranomaisena. On otettava kuitenkin huomioon, että lausuntoja antavat kollegat, lääkärin ammattijärjestöt niin kuin myös lääkintöhallituksessakin kollegat vahvasti tukevat ja valvovat kollegiaalisuutta lääkärikunnan keskuudessa. Miten on tällöin oikeudenmukaisuuden laita?

Edellä oleva osoittaa jo, että viisauden ja hulluuden raja on kuin veteen piirretty viiva. Rajat ovat hyvin epämääräiset ja muuttuvat tilanteen kokijan mielikuvan mukaan. Näin on myös psykiatria. Psykiatrian mielestä on raja varmaankin selvä, mutta onko se sitä? Millä se testataan, jos ei ole kyse jo muuten selvästi maallikoidenkin havaittavissa olevasta sairaudesta? Onko tällöin kyse vain pienestä mielipide-erosta?

Miksi ainoastaan psykiatrian erikoislääkäreillä on kyky erottaa akanat jopa pitäen niitä niin vaarallisina, että pakkohoito ja -toimenpiteet ovat välttämättömiä samoin kuin vapauden riisto? Sanotaan, että mielisairaus on niin kauhean kapea, että se viiruna sormella näytetään, mutta sitten ei pystytäkään sanomaan, mikä se on. Tai sitten, kun yksi asia tulee toteen näytettyä, se muuttuikin. Omalla kohdallani se muuttui kolme kertaa, ennen kuin läksin sairaalasta läiskimään. Eli mikään niistä ei pitänyt paikkaansa.

Millä tavalla voidaan tätä hulluutta poistaa? Kemialliset mahdollisuudet ovat suuret. Lääkkeitä voidaan käyttää sekä hoidollisesti, kemialliseksi kiduttamiseksi että ihmisen romahduttamiseksi, kuinka vain. Romahduttamiseen ei tarvita kovin monta tuntia, kun sopivat lääkkeet valitaan, sen jokainen lääkäri tietää.

Psykologiset hoitotoimenpiteet ovat mm. pitkäkestoinen psykoanalyysi, joka voitaisiin käsittää määrättyissä tapauksissa vaikka aivopesuksi hienostuneella metodilla. Tällaisia lisämetodeja ovat suggestio ja hypnoterapia. Hoidollisestihan voidaan henkilölle hyvin

helposti luoda tyhjiys, ensin sosiaalinen tyhjiys, sitten henkinen, ja riisutaan lisäksi minuus ulkoisesti tarkasti vartioinnilla ja vaatetuksella. Vartiodaan niin tarkoin, että ovea pidetään jatkuvasti raollaan, suljetaan puhelinyhteydet, suljetaan omaisten käyntimahdollisuudet ja varsinkin ne omaisten ja tuttavien käyntimahdollisuudet, joilla olisi kenties todistusvoimaa asioiden todellisen tilanteen toteamisen kannalta. Tähän kaiken voidaan sitten lisätä kemiallista käsittelyä, rajataan keskusteluja ja vierailuja, painostetaan omaisia hyväksymään sairas osallistumaan hoitoon ja sanotaan ehtona, että jos ette tähän myönnä ja suostuttele omaistanne, emme voi koskaan sanoa, montako vuotta sairaalassa joutuu olemaan. Tämä on tämän päivän psykiatria.

Psykiatrilla on todella rajaton valta yksilöön nähden, ja sitä ei ole Suomessa aiemmin pystytty horjuttamaan, liekö ollut tarvetta-kaan. Onko psykiatrisen potilaan oikeusturva olematon? Ainakin mielestäni niin kauan kuin diagnostisia kriteereitä eivät muut ammattikunnat, esimerkiksi lainoppineet, pysty tarkistamaan, vaan rajoitutaan ns. muotoseikkojen tulkitsemiseen.

Olen tarkoittanut edellä olevan virittämää ajattelua nyt, kun tätä tärkeää asiaa lähdetään valiokunnassa käsittelemään. Mainitsin muutamia esimerkkejä siitä, että kun lääkärin tieto korvien välistä loppuu, helposti sairauskin siirtyy potilaan korvien väliin. Esimerkiksi nuori nainen, jolla oli vaikeat selkäkivut, pantiin psykiatrisin syin eläkkeelle, mutta eiväthän ne selkäkivut mihinkään loppuneet. Kun hänet leikattiin, hänellä oli kaksi valtavan suurta selkään sisäänpäin suuntautuvaa nikaman välilevyn pullistumaa. Kivut jalkoihin loppuivat, kun pullistumat hoidettiin leikkauksella. Eikä hän tarvinnut psykiatrisia lääkkeitä sen jälkeen, mutta hänet oli kirjoitettu eläkkeelle.

Puerperaali psykoosi tarkoittaa lapsivuotteen aikaista mielenterveyden häiriötä. Kuinka usein niissä selvitetään hormonaalista taustaa ja hoidetaan hormonaalista puolta? On paljon helpompi panna vahva psykiatrisen lääkityksen ja lääkityksen potilasta monia vuosia ja pitää hänet täysin työkyvyttömänä ja valtavassa henkisessä tuskassa. Kun hormonaalinen häiriö korjataan, ei tarvitakaan minkäänlaisia psykoottisia lääkkeitä. Tämäkin on aika tuore kokemus.

Mutta tällaisen lääkityksen purkaminen on äärettömän suuri arvovaltakysymys lääketieteessä. Tilanteet ovat erittäin vaikeita.

Entä liikenneonnettomuudessa pahan kallovan saanut potilas, jolla oli aivoissa iso vamman jälkeinen muutos. Miten hän sai oikeudenmukaiset päätökset? Sekin vei monta vuotta ja häneltä tuhansia markkoja rahaa. Entä silloin, kun on epätavallisen nuori potilas, jolla on selvät sepelvaltimotautien oireet? Tutkimuksissa saadaan viitteellistä tietoa, mm. tallium-kartoituksessa poikkeava löydös sydämen takaseinämässä. Sanotaan, että ei voi olla totta. On 31-vuotias kaveri, ja ei voi totta, ja heitä hiiteen ne nitrot, mitä sinulle on annettu, äläkä mene sille ja sille lääkärille enää koskaan. Jos jotakin tarvitset, se on korkeintaan mielenterveyslääkkeitä.

Tällainen perheenisä tietysti loukkaantui kyseisessä keskussairaalassa niin mahdottomasti, että silloin, kun hän ei kyennyt töihin, hän otti palkatonta lomaa, ja yritti käydä töissä. Asian tiimoilta tuli tietysti monenlaisia perheongelmia. Tilanne huipentui siihen, että viime syksynä, 36-vuotiaana, kolmen päivän erittäin kovan rintakivun jälkeen hän sairastui erittäin laajaan sydänlihaskuolioon eli infarktiin ja halvaantui. Vasta silloin vaimo sai hänet vietyä hoitoon, koska mies ei tietystikään pystynyt enää vastaan panemaan. Sitten tuli kiire. Sitten halvaantunut mies heti alkuvuodesta leikattiin. Puhekyvytön ja halvaantunut nuori mies leikattiin keskussairaalassa, jossa oli sanottu, että heitä hiiteen ne lääkkeitä, miksi sinä niitä syöt ja turhaan sinä joillekin lääkäreille menetkään. Tänä päivänä mies pystyy auttavasti kävelemään, mutta ei pysty puhumaan. Hänen nuorin lapsensa on puolitoistavuotias, niin että tässä on tällaiset elämän eväät sille perheelle.

Näitä löytyy lukemattomia. Tämän pitäisi herättää ammattikunta ajattelemaan, olemmeko loppujen lopuksi potilaittemme eteen parhaamme tehneet ja pyrkineet oikeudenmukaisiin lopputuloksiin vai olemmeko oman tietämättömyytemme siirtäneet potilaan korvienvälisyviaksi, kun olemme itse riittämättömiä lääketieteen harrastamisessa.

Näiden pitäisi herättää monenlaisia ajatuksia. Yksi ja erittäin tärkeä näkökohta on se, että erillisiä mielisairaloita isolaatteina ei nykyaikana saisi olla olemassakaan. Silloin

tulisi ehkä paremmin mielisairaspotilaiden somaattisetkin sairaudet hoidettua, ja toisaalta siellä henkilökunta näkisi ympärillään muitakin ihmisiä kuin vaikeasti mielenterveydeltään häiriintyneitä ja henkilökunnan oma realiteettitaju nyky-yhteiskunnasta säilyisi paremmin. Väittäisin, että vaatii erittäin suurta henkistä kapasiteettia henkilöltä, joka työskentelee tällaisessa vaikeassa työyhteisössä vuosikymmeniä, että hän säilyttää todella normaalit realistiset ajatuksensa ja näkemyksensä yhteiskunnassa oleviin tosiasioihin ja niiltä pohjilta tekee ratkaisujansa potilaitensa suhteen.

Näin ollen lainsäätäjille esitetään tällaisessa tilanteessa poikkeuksellisen suuri vastuu korjata tilanne ajanmukaiselle tasolle eikä lähteä pönkittämään joidenkin pienten intressiryhmien näkemyksiä. Mikäli eduskunta ei tähän kykene, voikin sanoa, että eduskunnalla ei ole minkäänlaista lainsäädäntövaltaa, vaan ainoastaan puhe- ja napinpainantavalta.

Herra puhemies! Potilaan oikeusturvan kannalta on erittäin tärkeää, että oikeusturvakysymys käsitellään hyvin perinpohjaisesti ja hyvin laajasti ja siten, että potilaalla on todellinen mahdollisuus oikeusturvaan niin, että ei tutkittaisi pelkästään, onko paperit tehty oikea-aikaisessa järjestyksessä, vaan myös tutkittaisiin papereiden sisällöllinen puoli, tehtäisiin ristiriitatilanteissa juridinen tutkinta sisällöllisestä puolesta, koska asiapapereihin kirjatut tiedot eivät ole välttämättä oikeita. Silloin, jos ei ole kysymys jo maallikonkin mielestä selvästä mielisairaudesta, olisi mielestäni erittäin tärkeää, ettei minkäänlaista lääkehoitoa saa aloittaa, ennen kuin oikeudellinen päätös hoidon tarpeellisuudesta on tehty. Sillä silloin ei ole niin suuresta kiireestä kysymys, että lääkitys pitäisi aloittaa tutkimatta.

Jos omaisilla ja potilailla on perusteltuja aiheita vaatia sairaalasiirtoa, siihen täytyisi suostua ja siihen olla oikeus välittömästi eikä vasta kahden viikon päästä, varsinkin, kun kahden viikon aikana ei ole ehditty potilasta edes tutkia. Saattaa olla niin, että siirtäminen siinäkin tilanteessa, arvoisa puhemies, voi siirtyä yhdellä vuorokaudella, että ehditään illalla tehdä anamneesi eli ottaa esitiedot potilaalta, että päästään seuraavana aamuna kuljettamaan toiseen sairaalaan. Tämäkin on tämän päivän todellisuutta.

Ed. Andersson: Arvoisa puhemies, värderade talman! Ed. Kauppinen otti puheenvuorossaan esiin hyvin tärkeitä asioita, jotka liittyvät psykiatriseen hoitoon ja psykiatrian väärinkäyttöön. Olen hänen kanssaan samaa mieltä, että psykiatriaa ei pitäisi käyttää ihmisten nitistämiseen eikä valtapelissä ihmistä vastaan.

Perusongelma psykiatrian suhteen on se, että psykiatrilla on kaksi tehtävää, kaksi perusmandaattia, jotka ovat vastakkaisia. Toinen mandaatti on hoidollinen ja toinen kustodiaalinen. Psykiatrin on edellytetty sekä auttavan ihmisiä, joilla on psyykkisiä häiriöitä tai sairauksia taikka jotka kärsivät psyykkisesti, ja toisaalta toimivan säilöväenä instituuttina yhteiskunnassa. Tämä on tietysti hyvin ristiriitainen tehtävä, siitä ei ilman konflikteja psykiatria ole selvinnyt eikä tule selviämään vastaisuudessaakaan. Haluamatta lainkaan kyseenalaistaa ed. Kauppinen näkemyksiä ja kokemuksia sanoisin kuitenkin, että useimmiten ei vallitse sellaista vastakoh-taisuutta hoitoa hakevan ja tarvitsevan ihmisen ja hoitoa antavan ihmisen tai laitoksen välillä kuin ed. Kauppinen toi nyt esille ikään kuin sääntönä.

Haluaisin muutamaa kysymyksen tämän lain tiimoilta nyt kuitenkin puuttua. On puhuttu siitä, että tämä ei välttämättä tuo lisää resursseja mielenterveystyöhön. Laitoshoidosta vähitellen luopuminen tai sen supistaminen ja siirtyminen avohoitoon vaatisi lisäresursseja. Resurssikysymys on mielestäni mielenkiintoinen psykiatriassa, koska toisaalta voidaan ajatella, että vaikka lisättäisiin resursseja niin paljon, että joka toinen ihminen olisi koulutettu antamaan hoitoa, niin kuitenkin se ei ratkaise yhteiskuntamme mielenterveysongelmia. Eli resursseja voidaan lisätä aivan loputtomiin. Se ei kuitenkaan ratkaise paljon mitään.

Nyt mielenterveystyössä on tiettyä henkilökuntapulaa. Esimerkiksi psykiatreista on pula. Meillä on vajaat 500 erikoislääkäriä, kun tarve olisi kaksinkertainen. Tämä on yleisesti tiedostettu tosiasia. Esimerkiksi mielenterveystoimistossa ei välttämättä päästä parempiin tuloksiin lisäämällä resursseja. Tärkeämpää olisi kyllä miettiä sitä, miten nykyisiä resursseja käytetään, miten koulutetaan henkilökuntaa käyttämään itseään oikein ja mahdollisimman hyvällä tavalla hoitotyössä. Tässä tulee kysymykseen nimen-

omaan koulutus: miten saada hoitohenkilökunta hallitsemaan erilaisia vaihtelevia työtapoja, hoitomuotoja, lyhytterapiamuotoja, perhekeskeisiä muotoja, kriisiterapiamuotoja jne. Näkisin, että jo nykyisillä resursseilla voitaisiin saavuttaa parempia tuloksia kuin nykyään.

Myös laitoskeskeisyyden purkaminen on usein hyvin hankalaa siitäkkin syystä, että myös henkilökunta, joka on pitkään ollut laitoksissa, on laitostunut. Siinä on huomattava vastustus, jos yrittää siirtää laitoksissa pitkään työskennelleiden ihmisten työn laitoksen ulkopuolelle.

Koko tämä laki on mielestäni tervetullut. Sitä on kauan odotettu. Hallitus tavallaan täytti lupauksensa tuoda tämä laki samanaikaisesti käsittelyyn erikoissairaanhoidolain kanssa sillä tavalla, että kun erikoissairaanhoidolaki lähti ovesta ulos, niin samana päivänä tuli mielenterveyslaki ovesta sisään. Sehän on kuitenkin nyt hyvä, että se on täällä.

Mielenterveysalalla on kuitenkin sellaisia suuria epäkohtia ja epäoikeudenmukaisuuksia tämän päivän Suomessa, jotka eivät välttämättä automaattisesti korjaannu tämän lain myötä. Mielestäni eräs huomattava ongelma on alueellinen. Jos Suomessa sattuu sairastumaan sopivan asteisesti, esimerkiksi neuroottistasoisesti, ja vielä sattuu asumaan suuressa asutuskeskuksessa, silloin Suomessa tänä päivänä on erittäin hyvät mahdollisuudet saada adekvaattia hoitoa ja apua. Jos sen sijaan on sellainen huono tuuri, että sairastuu psykoottistasoisesti eli johonkin mielisairauteen tai psykoottiseen reaktioon ja vielä sattuu asumaan kaukana asutuskeskuksista, niin silloin Suomessa tänä päivänä hoito on aivan eritasoista eli paljon huonompaa kuin se, mitä kaupunkilainen saa, kun sairastaa.

Tätä eriarvoisuutta on tietenkin vaikeata nopeasti poistaa. Esimerkiksi ns. Valtavarat on voittopuolisesti suunnattu juuri tukemaan pitkäaikaisia psykoterapioita niille ihmisille, jotka asuvat kaupungeissa. Tämähän on sinänsä hyvä asia. Samalla kuitenkin psykoottistasoisesti sairastuneet saavat tyytyä harvajaksoisiin mielenterveystoimistokäynteihin ja usein hyvin olemattomaan ammatilliseen kuntoutukseen tai uudelleen koulutukseen. Tällöin voidaan kyllä puhua siitä, että tämän tyyppiseen eriarvoisuuteen alueellisesti ja sosiaalisesti tulisi kiinnittää vakavaa

huomiota ja pyrkiä sitä poistamaan. Eräs ongelma on tietysti se, että huomattava osa parhaiten koulutetuista lääkäreistä ja psykologeista tekee työtä yksityissektorilla. Mielestäni pitäisi myös miettiä, miten voitaisiin paremmin kuin nykyään hyödyntää julkisessa mielenterveystyössä näitten ihmisten korkeata koulutustasoa.

Koko kuntoutuspuoli mielestäni on erittäin keskeinen ja myös erittäin ongelmallinen. Kokemukseni on se, että yhteiskuntamme 15—20 viime vuoden aikana on muuttunut ilmapiiriltään — jos semmoista sanaa voidaan käyttää — kovemmaksi. Vielä joskus 60-luvun loppupuolella kun nuori ihminen sairastui esimerkiksi psykoosiin, oli aivan realistista ajatella, että hän kuntoutuksi takaisin työelämään tai takaisin opiskelemaan, ja asenteet olivat melko myönteisiä, esimerkiksi työnantajien asenteet. Tänä päivänä näyttää siltä, että takaisin yhteiskuntaan kuntoutuminen on huomattavasti hankalampaa kuin parikymmentä vuotta sitten. Tietenkään nämä asiat eivät pelkästään asenteista riipu, vaan ovat hyvin selkeästi yhteydessä esimerkiksi yleisen työllisyystilanteen kanssa. Jos näin ajatellaan, voidaan ehkä ajatella, että myös psykiatristen kuntoutuvien ihmisten mahdollisuudet vastaisuudessa paranevat meidänkin yhteiskunnassamme.

Tässä laissa jonkin verran tiukennetaan niitä kriteereitä, jotka säättävät tahdon vastaista hoitoa. Muun muassa tarkkailuaika, sen jälkeen kun ihminen on tarkkailulähetteellä tullut johonkin sairaalaan, on lyhennetty viidestä vuorokaudesta kolmeen. Se on varmaan ihan järkevä muutos, kunhan se vain ei merkitse sitä, että sitten tulee kova aikapula käytännön työssä.

Valiokuntatyöskentelyn aikana tullaan varmaan puhumaan paljon ed. Kauppisen mainitsemista potilaan oikeusturvakysymyksistä. Tämä laki ei esimerkiksi ota lainkaan kantaa siihen, tarvitsisivatko psykiatriset potilaat puolueettoman potilasasiamiehen, jonka puoleen voisi kääntyä juuri sellaisissa vapaudenriistotapauksissa tai vastaavissa, missä ihminen kokee, että on saanut väärää tai vahingollista hoitoa. Tällaisessa tapauksessa voisi kääntyä asiamiehen puoleen, joka voisi puolueettomana ajaa potilaan asioita. On mahdollista, että tällainen olisi paranus nykyiseen. On myös mahdollista, että tämä loisi institutionaalista vastakkaisuutta

vielä enemmän kuin tänä päivänä ja ehkä voisi lisätäkkin mielestäni hedelmätöntä vastakkainasettelua potilaan ja henkilökunnan välillä. Mutta tämä on sellainen kysymys, jota esimerkiksi moni potilasjärjestö ajaa voimakkaasti. Varmaan tähän tullaan ottamaan kantaa talousvaliokunnan asiantuntijakierroksella.

Arvoisa puhemies, herr talman! Kaiken kaikkiaan mielestäni tämä ehdotus uudeksi mielenterveyslaiksi on hyvä ja oikean suuntainen. Se, että se ei kajoa kaikkiin ongelmiin ja että sen kautta ei nopeasti varmaan ratkaista esimerkiksi eriarvoisuutta ja sen tyyppisiä ongelmia, on aivan toinen juttu. Lisäksi tämä laki kaipaa vielä kyllä hyvin tarkkaa läpikäymistä ja rukkausta.

Ed. Ala-Harja: Arvoisa puhemies! Uusi mielenterveyslakiesitys täydentää mielenterveystyötä koskevilla erityissäännöksillä juuri hyväksyttyä erikoissairaanhoitolakia. Lakiehdotus luo puitteet mielenterveystyön uudistamiselle, ei ainoastaan erikoissairaanhoidossa vaan myös perusterveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa. Se tarkoittaa hoidon painopisteen ohjaamista edelleen nykyistä korostetummin avohoitoon. Ehdotuksen avulla on tarkoitus lisätä inhimillisen vuorovaikutuksen keinoin tapahtuvan hoidon ja kuntoutuksen edellytyksiä sekä edistää rakentavan ja ehkäisevän mielenterveystyön toteuttamista ja parantaa yksilön oikeusturvaa.

Lakiehdotukseen sisältyy säännöksiä mm. mielenterveystyön tavoitteista, sisällöstä, mielenterveyspalveluista ja tahdosta riippumattomasta hoidosta. Potilaan oikeusturvaa on lakiehdotuksessa pyritty parantamaan myös muutoksenhakumenettelyä kehittämällä. Myös sairaalaan ottamista mielentilan tutkimista varten ja syytetyn mielentilan tutkimista koskevat säännökset sisältyvät lakiehdotukseen.

Käytännön terveydenhuoltotyössä tulee päivittäin esiin eriaisteisia psykiatrisen tutkimisen ja hoidon tarpeita. Lähes kolmasosa vastaanottopotilaista potee somaattisten vaikeiden lisäksi eriaisteisia mielenterveyden vaikeuksia. Ulkomaisten tutkimusten perusteella on todettu psykosomaattisten oireiden olevan lähes 70-prosenttisesti osana somaattisissa sairauksissa. Jopa alle 12-vuotiaista lapsista 6 prosentilla on todettu mielenterveys-

palvelujen tarve, ja tutkimuksin on todettu, että hoidettuna nämä lapset pystyvät kehittymään täysipainoisiksi ja terveiksi aikuisiksi. Tätä taustaa vasten mielenterveyslaki on tervetullut. Siinä on parannuksia nykytilanteeseen.

Niin erikoissairaanhoito kuin mielenterveyspalvelut ovat siis kunnan järjestettäviä. Mielenterveyslakiehdotuksessa veloitetaan terveydenhuolto ja sosiaalitoimi yhteistyöhön, joka mielestäni on juuri mielenterveyspotilaiden kohdalla erittäin tärkeää. Mielenterveystyön erillään pitäminen muusta terveydenhuollosta on vanha jäänne, ja siitä onkin aika päästä eroon. Potilas on kokonaisuus, ja häntä on hoidettava kokonaisvaltaisesti. Mieluummin palvelut on järjestettävä yhdessä paikassa kunta- tai sairaalatasolla. Onkin harkittava, että nykyiset mielenterveystoimistot voitaisiin liittää terveyskeskuksiin niissä kunnissa, joissa ne toimivat. Ja miksi näin? Mielenterveysongelmat tulevat usein esiin akuutisti ja tarvetta syntyy päivystysluonteisesti. Potilaat hakeutuvat nytkin terveyskeskuksiin, koska mielenterveystoimistot eivät päivystä ja sinne on usein pitkä jonotus. Tutkimus, hoidon suunnittelu ja aloittaminen tapahtuu siis terveyskeskuksessa, jossa tapahtuu myös alkoholin ja muiden päihteiden käyttäjien akuutti hoito.

Olisikin harkittava, että todella yhden palvelupisteen järjestelmä toteutuisi, jossa potilas vaivan kuin vaivan takia hakeutuu terveyskeskukseen. Siellä hänet ohjataan sen palvelun antajan vastaanotolle, jonne hänen tarpeensa ja oireensa viittaavat. Sieltä saisi nopean avun päivystysluonteisesti. Sieltä saisi myös tarvittaessa lähetteen sairaalaan. Tällöin potilaat helpommin voisivat hakeutua saamaan myös mielenterveyspalveluita, koska kynnys palvelun hakemiseen selvästi alenisi. Uskon, että myös lasten ja nuorten mielenterveysongelmiin haettaisiin helpommin apua terveyskeskuksista ilman leimaantumisvaaraa. Koordinaatio voisi tapahtua terveyskeskuksissa olevilla mielenterveyspoliklinikoilla. Terveydenhuollon ja sosiaalitoimen kustannusten jatkuva nousu ja henkilöstöpula puoltaisi jo olevien resurssien yhteiskäyttöä ja parantaisi täten myös potilaiden palveluiden saantia.

Niin kuin muillekin pitkäaikaissairaille tehdään kuntoutussuunnitelma, samalla tavalla mielenterveyshäiriöitä poteville on ai-

hetta tehdä suunnitelma kuntoutuksesta. Sen osana on myös kotiuttamisvaiheessa kotiuttamissuunnitelma, johon kuuluu asumispalveluiden järjestäminen, porrastaen tukija hoitopalvelut. Tämä suunnitelma tehtäisiin yhdessä terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja esimerkiksi työvoimahallinnon, opetustoimen ja asuntolautakunnan edustajien kesken. Näin varmistettaisiin kotiutettavalle potilaalle mahdollisuudet inhimilliseen asumiseen ja yksityisyyteen. Myös lääkinnällinen kuntoutus kuuluu mielenterveyspotilaille: sopeutumisvalmennus ja kuntoutusohjaus. Mielestäni juuri kuntoutusohjaaja olisikin sopiva tukihenkilö mielenterveyspotilaille ja ehkä näiden puolustaja ja ohjaaja, jos nämä tarvitsevat vaikka oikeudellista apua.

Vuoden 1988 lopulla saatujen tilastojen mukaan maassamme on 631 psykiatrin virkaa, joista joko sijaisen hoitamia tai kokonaan hoitamatta on 23,1 prosenttia. Mielisairaanhoitajan viroista on 8,5 prosenttia täyttämättä, toimintaterapeuttien viroista 44. Luvut osoittavat, että mielenterveystyön onnistumiseksi tarvitaan työntekijöitä, erikoiskoulutettuja psykiatreja, mielisairaanhoitajia ja myös psykologeja, joita tällä hetkellä on 2 500, ja tietysti sosiaalityöntekijöitä.

Psykologipalvelut ja psykoterapia ovat lisääntyneet ja tulevat lisääntymään. Olen samaa mieltä kuin ed. Andersson, että psykologipalveluita on saatavissa vain suurissa kaupungeissa, muuallapäin Suomea vain rajoitetusti. Suomessa ei kuitenkaan ole vielä psykologien toimintaa ja pätevyyttä koskevaa psykologilakia. Niinpä kansalaisten oikeusturva eli heidän oikeutensa saada päteviä psykologipalveluja onkin jossain määrin uhanalainen. Tämän vuoksi kiirehtisinkin psykologin toimen harjoittamista koskevaa lainsäädäntöä pikaisesti tämän mielenterveyslain jatkona.

Ennalta ehkäisy ja ihmisen omien voimavarojen tukeminen on kaikessa hoidossa ja kuntoutuksessa perusasia. Tätä tukee vuosittain voimaan tullut laki henkisestä työsuojelusta. Tarvitaan ponnistuksia mielenterveyden puolesta työelämässä, koska lähes puolet työolotutkimuksissa haastatelluista kokee työnsä henkisesti rasittavaksi. Pitkäaikaissairaus, jollainen mielenterveyshäiriökin usein on, ei koske pelkästään yksilöä, potilasta, vaan koko perhettä, työyhteisöä. Tämän vuoksi siis perheen ja läheisten mukaan

saaminen hoitoprosessiin on välttämätöntä. Tässä emme voi unohtaa vapaaehtoisjärjestöjä ja vammaisyhdistyksiä, joiden toiminta potilaiden perheiden ja potilaiden itsensä tukijoina, mielipiteiden muokkaajina, on arvokasta ja välttämätöntä. Yhteistyö julkisen terveydenhuollon ja sosiaalitoimen sekä vapaaehtoisjärjestöjen välillä onkin mielestäni ainoa tie päästä parempiin tuloksiin tällä saralla.

Arvoisa puhemies! Uudistuuko mielenterveystyö mielenterveyslain ja erikoissairaanhoidon voimaan tultua? Toivottavasti. Laki antaa puitteet ja mahdollisuudet. Onnistuminen on paljolti kiinni myös terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja muiden yhteistyökumppaneiden toimenpiteistä, yhteistyöhalukkuudesta ja uudelleen asennoitumisesta. Myös tarvitaan resursseja niin kuin täällä on jo useasti mainittu. Tarvitaan rahaa, virkoja, koulutusta kaikilla sektoreilla ja juuri mielenterveyden hoidon avohuoltoon resursseja.

Lakiesitys mielenterveystyön järjestämiseksi on mielestäni hyvä, ja toivonkin valiokunnassa kriittistä, mutta nopeaa käsittelyä.

Ed. Andersson: Arvoisa puhemies! Olen pääosin samaa mieltä ed. Ala-Harjan kanssa, esimerkiksi psykologilain tarpeellisuudesta. Mutta kun hän ehdotti, että kaikki mielenterveyspalveluja tarvitsevat tai haluavat kanavoituisivat jonkinlaisten terveyskeskusteiden läpi, niin siinä olen hänen kanssaan jyrkästi eri mieltä. Mielestäni nykyinen järjestelmä on hyvä. Siinä ihminen voi hakeutua ilman lähetettä suoraan mielenterveystoimistoon, kääntyä A-klinikan puoleen tai mennä terveyskeskukseen ja sitä kautta saada lähetteen. Se on mielestäni joustava ja hyvä. Mielestäni ei kannata pyrkiä stereotyyppiseen malliin, joka ei kaikille ihmisille varmaan sovi.

Ed. Ala-Harja: Arvoisa puhemies! Tämä on varmasti aivan totta näin, mutta on ajateltava, miten rajoitetut resurssit käytämme. Miksi täytyy olla monta rinnakkaista systeemiä, kun kuitenkin mielenterveyshäiriöistä ja -sairauksista kärsivät potilaat voisivat niin kuin muutkin potilaat hakeutua terveyskeskukseen? Siellä olisi vaikka eri pisteenä mielenterveystoimisto. Miksi täytyy olla fyysisesti eri puolilla ja pitkien jonotusten takana mielenterveystoimistot, joista ei päivystysluonteisesti saa koskaan apua?

Ed. Andersson: Arvoisa puhemies! Kyllä olen tuossa samaa mieltä. Olen itse työskennellyt yli kymmenen vuotta esimerkiksi Loviisan mielenterveystoimistossa, joka oli samassa talossa kuin terveyskeskus eli aluesairaala. Siinä oli hyvin helppo tehdä yhteistyötä ja konsultoida puolin ja toisin. Mielestäni on aivan oleellinen ja tärkeä seikka, että yhteistyötä parannetaan kaikkien hoitotyötä tekevien instanssien välillä.

Mutta jos tehtäisiin tällainen suppilo ja kaikki menisi sen kautta, minusta tuntuu, että se taas estää joitakin ihmisiä hakeutumasta hoitoon — jos pannaan tukkoon nyt hyviksi havaittuja hoitoon hakeutumisteitä. En minä tarkoita, että psykiatriaa ja mielenterveyssektoria pitäisi eristää millään tavalla, mutta se on kuitenkin aika erilaista kuin esimerkiksi kirurgia tai infektiotautien hoito. Siinä on kuitenkin tietty ero, joka minusta puoltaa, että se voi olla kyllä erilainen mutta ei eristetty.

Ed. Ala-Harja: Arvoisa puhemies! Minusta kuitenkin voitaisiin paremmin terveyskeskuksessa käyttää myöskin psykiatrisille potilaille niitä palveluita, mitkä siellä ovat. Voisimme käyttää yhdessä sosiaalipalveluja, voitaisiin käyttää psykiatrisille potilaille muiden lääkäreiden palveluita, koska heillä myöskin on niihin tarvetta, ja se menisi joustavasti. Ei siinä tarvitsisi kuljetella potilasta puolelta toiselle, vaan se menisi yhden palvelupisteen kautta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään talousvaliokuntaan.

15) Hallituksen esitys n:o 202 laiksi kansanterveyslain muuttamisesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti talousvaliokuntaan.

16) Hallituksen esitys n:o 204 laiksi Ystävyyden puistosta

Valiokuntaan lähettäminen

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin laki- ja talousvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Eduskunta on saanut käsiteltäväkseen hallituksen esityksen Ystävyyden puistoksi, joka tulisi sijoittamaan Suomen puolella lähinnä Kuhmon kaupungin alueella ja sitten Neuvosto-Karjalan läntisimmässä osassa Kostamuksen alueella. Ystävyyden puisto, joka sai alkunsa vuonna 1986 aihejulistuksena, on tarkoitettu juhlistamaan Suomen ja Neuvostoliiton välistä ympäristöalan yhteistyötä. Todellisesta juhlistamisesta tässä onkin kysymys. Saihan tämä hanke varsin merkittävää julkisuutta viime viikolla, kun Neuvostoliiton presidentti Mihail Gorbatsšov kävi Suomessa vierailulla, ja niissä yhteyksissä kirjoitettiin asiaa koskeva sopimuskin alle.

Hallituksen esityksen perusteluissa kiinnitetään varsin monessa kohdassa huomiota tutkimustyöhön, jota on suoritettu niin tulevan Ystävyyden puiston Suomen puolisella kuin Neuvostoliiton puolisellakin alueella. Olen johtanut tuota tutkimusta vuodesta 1978 lähtien, joten on kertynyt runsaasti kokemuksia tästä asiasta. Hanke on Suomen Akatemian ja Neuvostoliiton tiedeakatemian yhteishanke korkeimmalla tieteellisen yhteistyön statuksella.

Kun lähes kuukausittain olen ollut tekemisissä neuvosto-osapuolen kanssa, olen joutunut vastaamaan lukuisiin kysymyksiin ja kommentteihin, jotka koskevat Suomen osuutta tässä ystävyydenpuistohankkeessa. Neuvostoliiton puolellahan on jo perustettu Kostamuksen luonnonsuojelualue, jonka pinta-ala on 48 000 hehtaaria. Sen sijaan Suomen puolella ollaan perustamassa vain 20 400 hehtaarin laajuinen alue, sekin koostuen useista pienehköistä alueista ja vielä, mikä valitettavaa, nämä alueet eivät liity välittömästi Neuvostoliiton puoleiseen Kostamuksen luonnonsuojelualueeseen, vaan osa on kauempanakin rajasta. Neuvostoliittolainen osapuoli onkin lukuisissa yhteyksissä todennut ja kysynyt, mikä Suomi päätyi näin vaatimattomaan tulokseen. He ymmärsivät vuonna 1986, että Ystävyyden puisto tulee olemaan yhtenäinen alue, joka lähtee Neuvostoliiton Kostamuksesta ja ulottuu pitkälle Suomen puolelle saakka. Tässä neuvosto-osapuoli on käyttänyt perusteena sitä, että näin luotaisiin metsäpeuran suojelulle aivan erityisen hyvät mahdollisuudet.

Arvoisa puhemies! Onkin syytä tarkastella perustelujen tätä osaa hivenen tarkemmin. Suomen Kuhmossa ja Neuvostoliiton puolen Kivijärven alueella on noin 600 metsäpeuraa käsittävä metsäpeuran osapopulaatio. Se talvehtii Suomen puolella Lentuanjärven alueella, mistä nyt ollaankin muodostamassa luonnonsuojelualuetta. Mutta kesäksi tämä ns. subpopulaatio jakaantuu puoleen Kuhmoa ja varsin monille alueille, joita ei suinkaan olla nyt suojelemassa. Lisäksi osa peuroista siirtyy Neuvostoliiton puolelle. Siis tällä Ystävyyden puisto -ratkaisulla ei suinkaan ratkaista metsäpeuran suojeluongelmaa, mutta kylläkin tuetaan sitä.

Olen tehnyt tästä asiasta kaksi kirjallista kysymystä vuoden 1988 valtiopäivillä ja perusteellisesti kartoittanut tilannetta ja esittänyt, että laajennettaisiin erikoisesti Elimyssalon luonnonsuojelualuetta. Nyt esitetään vain 5 400 hehtaaria täksi suojelualueeksi, mutta tällä hetkellä on vielä onneksi 7 500 hehtaaria hakkaamatta metsäaluetta Kuhmon kaupungin itäosassa Elimyssalon alueella. Tuolla alueella on paitsi luonnonhistorialliset ja luonnonmaantieteelliset perusteet suojelulle, myös merkittäviä kulttuurihistoriallisia monumentteja, mm. Latva- ja Levävaaran erämaa-asumukset. Tämä alue muodostaa hyvin merkittävän sillanpääalueen taigan eläimistöille jatkeena länteen.

Olisi erinomaisen paikallaan, että nyt eduskuntakäsittelyn aikana Elimyssalo-rajaus, suojelualueen rajausta, saatettaisiin koskemaan kokonaan vielä hakkaamatonta aluetta. Taustaksi on syytä todeta hiukan, millä tavalla rajausta on syntynyt, joka nyt on hallituksen esitykseen merkitty. Se on tapahtunut yksinkertaisesti niin, että metsähallinnon Pohjanmaan piirikuntakonttorin piirikuntapäällikkö Antikainen ja luonnonsuojelutoimistosta Antti Haapanen tapasivat, ottivat kynän kouraansa ja vetivät viivoja kartalle, ja se kartta on tällä hetkellä hallituksen esitys.

Uskoisin, että eduskunnasta voisi löytyä myös uusi kynä ja uusi viivoitin ja tämä rajausta voitaisiin tehdä uudestaan ja paremmin perustein. Sen helpottamiseksi olen vielä kirjallisessa kysymyksessäni n:o 452/1988 vp. varmuuden vuoksi merkinnyt ylös, missä maastokohdissa rajat kulkevat, niin että varmasti olisi helppo tehdä tästä esityksestä asiallinen laki.

Arvoisa puhemies! Ystävyyden puisto on yksi sillanpääasema eläimistölle, kun se viettää elämänsä ja pyrkii siirtämään geenistään sukupolvesta toiseen. Tällaisten vartuneitten metsien eliöstölle seuraava sillanpääasema löytyisi ja löytyy tänä päivänä vielä Kajaanin kaupungin läheltä Vuolijoen ja Vieremän kuntien alueilta maastoista, jotka tunnetaan julkisuudessa nimillä Talaskangas ja Sopenmäki. Nuoret luonnonsuojelijat osoittivat, että tuo alue on todella luonnonhistoriallisesti ja biologisesti merkittävä. Metsähallinnon virkamiehet olivat sitä mieltä, että nuoret olivat rikollista joukkiota, ja tämän toteamuksen seuraamuksena heidät on haastettu käräjille. Viime kesänä mahdollisimman arvovaltainen suomalainen biologitutkijajoukko osoitti, että nämä nuoret luonnonsuojelijat olivat oikeassa. He olivat aivan oikeita havaintoja spontaanisti luonnossa tehneet, ja se, mitä he kuvasivat luonnosta, pitää täsmälleen paikkansa.

Toivon hartaasti, että tämän Ystävyyden puisto -hankkeen jatkeeksi tulee mahdollisimman pian hallituksen esitys Talaskankaan ja Sopenmäen luonnon suojelemiseksi.

Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys on esitys Ystävyyden puistoksi. Mielestäni tarvitaan myös ystävyyden vesi Suomen ja Neuvostoliiton yhteishankkeena. Tästäkin on tehty aloite, tekijöinä neuvostoliittolaiset ja suomalaiset tutkijat. Ystävyyden vesi koostuisi Paanajärvestä, joka on todella mahtava luonnon monumentti, ja Oulankajoen vesistöalueesta Suomen puolella. Toivon myös, että tätä hyvää ideaa laajennetaan tähän suuntaan mahdollisimman pian hallituksen esityksellä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään laki- ja talousvaliokuntaan.

17) Ed. Laineen ym. lakialoite n:o 93 laiksi liikevaihtoverolain muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Laine: Herra puhemies! Me kaikki paikalla olevat kolme kansanedustajaa puhemiehen lisäksi varmasti yhdymme siihen, mitä ed. Pulliainen äsken sanoi. Mutta nyt on esillä lakialoite liikevaihtoverolain muuttamisesta. Tänään on jo keskusteltu liikevaihtoverolaista hyvin paljon eduskunnan istunnossa. Omalta osaltani haluaisin korjata erään esittämäni käsityksen, joka oli, sanoisin, virheellinen siltä osin, että kerroin liikevaihtoveron lisärasituksen muodostuvan tuhanneksi markaksi perhettä kohti. Nyt kun olen tarkemmin tutkinut liikevaihtoveron korotuksia, joita on tehty ennen ja joista tänäänkin tehtiin eräs päätös — tosin sitä joudutaan vielä jatkamaan — niin niiden yhteinen vaikutus näyttääkin olevan noin tuhannen markkaa jokaista suomalaista kohti. Siis mennään vielä suurempiin lukuihin kuin aiemmin sanoin.

Nyt esillä olevalla lakialoitteella devan kansanedustajat ehdottavat aloitettavaksi välttämättömyystarvikkeiden vapauttamisen liikevaihtoverosta. Tällaisina tarvikkeina lakialoitteessa esitämme vaatteet, jalkineet, kirjat sekä myös kotitalouksissa käytettävän energian, joka aloite liittyy päiväjärjestyksen seuraavaan kohtaan. Me katsomme, että Suomessa välillisten verojen osuus on kansainvälistä mittapuuta käyttäen muita korkeampi. Siksi pidämme tarpeellisena liikevaihtoverolain muuttamista siten, kuin tässä aloitteessamme ja myös seuraavassa päiväjärjestyksen kohdassa olevassa lakialoitteessa ehdotamme.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

18) Ed. Laineen ym. lakialoite n:o 95 laiksi polttoaineverosta annetun lain muuttamisesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiovarainvaliokuntaan.

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

ensi torstain täysistuntoon

19) Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 31 (K n:o 13/1988 vp.)

seuraavaan täysistuntoon

20) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 59 (HE n:o 128)

21) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 60 (HE n:o 162)

22) Talousvaliokunnan mietintö n:o 7 (HE n:o 172)

23) Talousvaliokunnan mietintö n:o 8 (HE n:o 98)

24) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 9 (HE n:o 171)

25) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 10 (HE n:o 142)

26) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 11 (HE n:o 143)

27) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 12 (HE n:o 146)

28) Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 23 (A n:o 25)

29) Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 24 (A n:o 26)

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 17.45.

Täysistunto lopetetaan kello 17.37.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Erkki Ketola